ANUL II. — No. 9. SEPTEMBRE 1891.

ANALELE ARCHITECTUREI

ŞI ALE

ARTELOR CU CARE SE LÉGĂ

DIRECTOR I. N. SOCOLESCU ARCHITECT

INCEPUT DE RENAŞTERE A ARTEI ROMÎNE

Cu multă plăcere vedem cum uniĭ din architecţĭ, 'şĭ pun tóte silinţele, spre a reînvia architectura romînéscă din uitarea secolilor, astfel că arta naţională trece o periódă de renaştere în adevĕratul sens al cuvîntuluĭ.

Renaştere! Ce cuvînt magic. Şi de ce adică, renaşterea arteĭ naţionale, nu 'şĭ ar găsi continuarea eĭ; pentru ce adică secolul nostru, nu 'şĭ ar avea o periódă de transiţie a stiluluĭ, care n'ar reproduce numaĭ vechia artă, ce ar fi încă suplementată în programul eĭ, cu dificultăţile cerinţelor moderne. Natural că începutul va fi greŭ pentru orĭ şi ce architect, chiar dacă el ar avea cunoştinţele necesare academice; — căcĭ pentru a continua desvoltarea stiluluĭ romînesc, nu e deajuns numaĭ, a se mărgini la aplicarea motivelor şi formelor decorative a clădirilor vechĭ ce ne a maĭ remas de la strĕbunĭ, ce — a avea şi amoruĭ propriŭ pentru acéstă artă, complementat fiind, de un simţimînt artistic, póte — chiar romantic.

Exemplele de artă romînéscă lucrate cu îngrijire aŭ devenit rare, totuşĭ acelea ce maĭ exist conţin destule elemente, şi principiĭ de construcţiune care, cînd e vorba de a le da o nouĕ viaţă de a le însufleţi, trebue ca aceste elemente să fie bine distinse, spre a le putea aplica în un mod just şi conform geniuluĭ naţional. Trebue iarăşĭ să se caute că structurele să se acorde cu obiceiurile, tradiţiele, materialile şi natura climeĭ. Căcĭ chiar dacă o construcţie veche e barbară în privinţa execuţieĭ eĭ, totuşĭ dacă ea se interpretéză bine, póte produce un efect plăcut maĭ cu sémă dacă detailurile se vor lucra cu îngrijire.

A începe din noŭ, a continua desvoltarea diferitelor conbinaţiunĭ constructive şi decorative, pentru a nu copia saŭ a se repeta, trebue dar să fie ţinta fie-căruĭ architect, ce vrea să se distingă în renaşterea arteĭ romîneştĭ.

Pentru a ajunge însă la acest scop, architecţiĭ ce voesc să îmbrăţişeze acéstă direcţie de stil, trebue maĭ întîiŭ să facă studiĭ în ţară, fie pe la mănăstirĭ saŭ oraşe, unde se maĭ găsesc destule documente lapidare de architectură romînéscă, schiţînd şi luînd crochiurĭ după motivele şi aranjamentele principale. In modul acesta numaĭ, ocupîndu-se architectul un timp maĭ îndelungat cu facerea de releveurĭ, se va desvolta simţul artistic şi imaginaţiunea pentru vechia artă. In urmă architectul fiind pus la probă va fi în stare, de a concepe lucrări adevĕrat romîneştĭ şi în spiritul timpuluĭ.

Astădĭ însă, — vedem că tineriĭ architecţĭ de abia eşiţĭ din pepinierile şcólelor din streinătate, îşĭ pun ambiţiunea de a concepe artă romînéscă, fără a cunóşte măcar principiele generale ale vecheĭ arte, care cred — că orĭ şi ce lucru, trebue maĭ întîiŭ învĕţate. Vorbim bine înţeles numaĭ asupra dispoşiţiunilor generale ale compoşiţiuneĭ, cît pentru detaliurĭ — ele jură maĭ în tot-d'a-una, studiele clasice făcute la şcólă. Sub aceste condiţiunĭ, fie cine póte să judece, ce valóre estetică, aŭ astfel de lucrărĭ. O continuare a arteĭ pe base aşa de uşóre, póte să devie funestă pentru adoptarea şi continuarea stiluluĭ naţional la construcţiunĭ, din causă că publicul se va plictisi în curînd de capriciurile architecţilor, şi pretenţiunea ce ar putea să aibă arta romînă, va cădea de la sine, póte iar — uităriĭ. — De aceea şi d. P. Verussi în o scriere asupra arteĭ naţionale, zice. „Frumuseţea uneĭ architecturĭ este o datorie socială către toţĭ locuitoriĭ unuĭ oraş din partea celuĭ ce construeşte. Un tabloŭ urît se aruncă în podul caseĭ şi toţĭ sunt feriţĭ de vederea luĭ; nu se întîmplă însă aşa cu o construcţie. Maĭ multe generaţiunĭ sunt osîndite de a avea privirea jicnită prin urîciunea eĭ.“

Aşĭ merge prea departe de a face o critică detailată a lucrărilor aşa zis de stil romînesc executate la noĭ în ceĭ din urmă anĭ; atrag numaĭ atenţiunea architecţilor, că o lucrare ce nu corespunde uneĭ bunĭ pătrunderĭ a stiluluĭ naţional, póte să devie funestă arteĭ şi renumeluĭ architectuluĭ.

Construcţiele la noĭ se ridică maĭ cu sémă de materialurĭ inferióre cum e cărămida saŭ lemnul, ele cer prin urmare îmbrăcarea lor cu tencuială. Tencuelile ca să pótă fi solide, trebue să aibă eşiturĭ micĭ şi bine acoperite. Architectura romînéscă admisese acest sistem resonabil. Profilele eraŭ puţin desvoltate, pe icĭ pe colo se vedea chiar structura construcţiuneĭ în cărămidă aparentă, şi largĭ straşinĭ şi lojĭ apăraŭ zidăria contra intemperiilor. Dacă architectura era maĭ bogată, atuncĭ se obţinea efectul dorit, prin o ornamentaţiune fină, gravată în genul celeĭ persane, şi efectul se putea ridica la maximum cînd acea ornamentaţiune se colora.

Astădĭ vedem ridicîndu-se blocurĭ de case cu pretenţiunea de a fi oglinda stiluluĭ romînesc, fără nicĭ o lojă, pridvor saŭ turn care dideaŭ stiluluĭ eleganţă cerută, — din contră însă, fasadele sunt pline de colonade, architravurĭ, cornişe şi consóle, adevĕrate părăsite, obţinute cu marĭ dificultăţĭ de execuţiune.

Acestea sunt silinţe zadarnice timp pierdut şi materialurĭ consumate fără a esprima ceva. Nicĭ odată o construcţiune executată în astfel de condiţiunĭ adică fără a coprinde de cît

ideĭ vagĭ a le vecheĭ arte nu va conta între clădirile originale, care ar forma întru cît-va o transiție a stiluluĭ romînesc. Nicĭ odată o astfel de construcție nu ne va da cel maĭ mic esemplu pentru viitor de o bună interpretare a vecheĭ structurĭ.

Architecțiĭ ce voesc să se distingă în renașterea stiluluĭ romînesc trebue să se apropie cît se póte maĭ mult de tradițiele și manierile construcțiuneĭ vecheĭ arte, fără ca, după cum am spus maĭ sus, să copieze saŭ să repete diferitele disposițiunĭ. Numaĭ astfel operile lor vor forma o transiție a arteĭ naționale.

Totușĭ stăruințele ce le pun uniĭ architecțĭ spre a contribui la desvoltarea renaștereĭ romîne sunt demne de remarcat și nu putem de cît să 'ĭ încurajăm în tendințele lor.

Deja uniĭ din architecțĭ se ocupă serios cu propogarea stiluluĭ punîndu-l în execuțiune, și dacă eĭ ar fi condușĭ în ideile lor și de regulele estetice, atuncĭ de sigur operele lor vor fi coronate, căcĭ numaĭ timpul ce trece ne va putea spune dacă aceste lucrărĭ vor fi bune saŭ rele.

G. Mandrea.

MĂNĂSTIREA DRAGOMIRNA [1]

De la Sucéva ne am repeḑit, așa zicînd, și pînă la mănăstirea Dragomirna, care este departe ca $1^1/_2$ oră de la Sucéva.

Aicĭ am fost întîmpinațĭ și primițĭ de egumenul mănăstireĭ, părintele Veniamin Jacota, și am stat 3 ore. Mănăstirea acésta este zidită pe la începutul veaculuĭ 17-lea de Mitropolitul Anastasie Crimca, saŭ Crimcovicĭ, carele a archipăstorit în Moldova pe la aniĭ 1609—1630. Mănăstirea este înconjurată cu zid înalt, și zidul provĕḑut cu metereze, sub care iarășĭ este un pripiciŭ pentru a se putea umbla la metereze, ca și la Sucevița. Zidul este acoperit, și pe lîngă metereze are un balcon, pe carele se umblă. D'asupra porțiĭ este o clopotniță înaltă, cu treĭ etage ; în unul este o capelă. D'asupra porțiĭ din afară este o inscripțiune cu marca țăreĭ, dar n'am putut'o citi, fiind fórte sus pusă. Marca și inscripția sunt în forma celeĭ de la Putna, și fórte bine conservată. La colțurile zidurilor sunt patru pîrgurĭ, care daŭ mănăstireĭ forma de o adevĕrată cetățue ; se zice, că pîrgurile ar fi zidite de Barnovski Vodă. Unul dintre aceste pîrgurĭ, în partea despre nord-ost, este maĭ înalt, are multe odăĭ și bașțe, la care se urcă prin două rîndurĭ de scărĭ de piatră în părete. Se vede că acolo eraŭ tainițe și ascunḑĕtorĭ în vreme de restriște.

Biserica mănăstireĭ este o adevĕrată capodoperă de artă architectonică între bisericele Moldoveĭ din viacurile 15-lea și 17-lea inclusiv. In privința arteĭ și a gustuluĭ ea se póte clasa între tóte bisericele antice ale Romînieĭ, ca a 3-a, după cea de la Argeș a luĭ Neagoe-Vodă, și a Treĭ-Ierarchilor din Iașĭ a luĭ Vasile-Vodă. Inălțimea zidireĭ covîrșește pe tóte bisericele antice romîne, așa că biserica predomină peste tóte zidirile mănăstireĭ.

Cupola saŭ turla este înaltă, subțire și tótă din pietre cioplite. Bolțile bisericeĭ încă sunt ornate cu pietre sculptate. Părțile inferióre ale bisericeĭ nu sunt despărțite prin pĕrețĭ ca la alte bisericĭ vechĭ. Dar are acea particularitate, că părțile se deosibesc între sine prin cîte-va trepte tot maĭ sus, așa că altarul predomină asupra tuturor. Pe lîngă pĕrețĭ sunt multe colóne de piatră, sculptate și poleite, ele forméză fie-care o împletitură spirală și se împreună în boltă în formă de arcade ascuțite. Partea numită templu, se desparte de cea din urmă prin colóne patrate, care se arcuesc d'asupra. Biserica a fost zugrăvită tótă pe din lăuntrul, astăḑĭ însă se păstréză zugrăvéla numaĭ în partea templuluĭ, iar partea posterióră este văruită. Pridvorul este despărțit prin un pĕrete, și are două intrărĭ. Aicĭ sunt maĭ multe pietre mormîntale așternute pe jos, și arată mormintele unor persóne ce aŭ fost acolo înmormîtate. Unele din acestea aŭ inscripțiunile de tot usate de umblare, pe dînsele, în cît nu se maĭ pot citi, la altele nu maĭ părțĭ din scrisóre se pot citi. Intre dînsele este o piatră de marmură cu scrisóre grecéscă, ale căreia marginĭ sunt róse de tot. Părințiĭ spun, că acolo este înmormîntat architectul Dima, carele este trecut și în pomelnicul mănăstireĭ, ca plănuitor și constructor al mănăstireĭ, o altă piatră cu scrisóre tot grecéscă, dar legibilă, fiind dintr'o epocă maĭ apróре de noĭ, anume din anul 1770, ne spune că acolo este înmormîntată Maria, soția păharniculuĭ Georgie Balsovlu, care se trăgea din strĕlucita viță a Mavrocordaților, care aŭ domnit în amîndouĕ țările romîne, pentru care Epitaful se și împodobește cu mărcile țărilor romîne : Vulturul și Zimbrul. Epitaful este scris cu mult enfas grecesc și cu pretențiunile de clasicism elinesc. Pe a treia piatră se pot citi aceste cuvinte :

«сѧи камень над гробин сътвори и ѹкраси. панъ Дѹмитрашко.... ѡтцѹ своемѹ... иже прѣставися къ веѣчним обителем и погребен зде въ дни господина нашего. Iѡ. Дѹмитрашка воевод божїею милостїю господаръ ѯемли молдавскои лѣт ҂ѯрпи мѣсѧца юнї д. Дръгѹлескѹ. Numele din urmă Drăgulescu cred că este al maiestruluĭ, care a sculptat piatra. Data pietreĭ corespunde anuluĭ 1680.

A patra inscripție pórtă data 1673, și se póte încă citi pe ea următórele cuvinte :

«сѧи камен гроби сътвори и ѹкраси панъ дѣдѹ пръкалаб вив меделничерю, покоиномѹ.... иже прѣставися къ вѣчним ѡбителем и погребен здес въ дни господина нашего Iѡ Дѹмитрашко воевод. лѣт ҂ѯрпа мѣсѧца Iанѹар д».

Data acésta corespunde anuluĭ I-iŭ al domnieĭ I-a a luĭ Dumitrașcu Cantacuzin ; iar cea de sus la anul I-iŭ al domnieĭ a II-a a acestuiaș domn.

In nartica bisericeĭ încă este un mormînt, ridicat de la pardosélă ca de două palme și acoperit cu un covor. Părintele Egumenul mi-a spus că acesta este mormîntul mitropolituluĭ Anastasie Crimca, ctitorul mănăstireĭ. Dar piatra mormîntală nu are nicĭ o inscripție. De asemenea și biserica nu are inscripțiune, de unde să se pótă precisa data fondăreĭ eĭ.

Biserica pe din afară are și ea, ca și alte bisericĭ vechĭ, proptele de zid, pentru maĭ multă tărie ; dar aicĭ acele proptele sunt în formă de colóne eșite din zid, de piatră cioplite și ridicate pînă d'asupra în nivelul zidului bisericeĭ. Pe d'asupra ferestrelor bisericeĭ este colacul de piatră în formă spirală, carele este semnul distinctiv al architectureĭ bizantine. D'asupra zidului bisericeĭ, sub strașină este un al doilea colac, tot în forma celuĭ dintîiŭ. Acum însă acest din urmă este acoperit de ștéșina modernă, care cu plafonul eĭ îl ascunde vedereĭ.

Eleganța architectureĭ bisericeĭ este în cît-va transportată și în architectura clopotnițeĭ. Așa unghiurile zidireĭ la dînsa de sus pînă jos sunt formate din pietre marĭ cioplite. Portaliul (gangul) încă este ornat cu pietre cioplite și sculptate în formă spirală, care se împreună d'asupra crucișĭ, înfrumusețate și cu alte detaliurĭ de sculptură.

Dintre anticitățile păstrate la mănăstirea Dragomirna, n'am putut să revĕd astă dată, de cît următórele cărțĭ :

1) O Evangelie slavonă scrisă pe pergamin, ferecată cu argint și poleită cu aur. Pe partea d'asupra are în relief icóna

[1] In No. 2 a *Analelor Architectureĭ* al acestuĭ an, am dat ilustrațiunele bisericeĭ de la Mănăstirea Dragomirna, — astăḑĭ ne facem o datorie către cititoriĭ noștri de a complecta acele releveurĭ cu descripțiunea bisericeĭ din punctul de vedere architectonic și istoric. Lăsăm dar cuvêntul I. P. S. Episcopuluĭ Melchisedec care a visitat acéstă mănăstire împreună cu altele din Bucovina.

învierei cu legenda eĭ. Pe partea de desubt, tot în relief, icóna hramuluĭ : pogorîrea sîntuluĭ Duh. Sub apostolĭ, cari staŭ în semicerc, avînd la mijloc pe Maica Domnuluĭ, este lumea simbolizată în forma unuĭ bĕtrîn încoronat, carele ține în mînă o măhramă întinsă, ceea ce cred că simbolizéză atmosfera ce încongiură pămîntul; pe lîngă bĕtrîn sunt grupațĭ ómenĭ. In alte desemnurĭ ale acesteĭ icóne bĕtrînul este singur, cu măhrama întinsă pe mîinĭ și d'asupra luĭ inscripția : „o kocmoc". Evangelia are multe ilustrațiĭ și icóne. Pe unele este representat chiar mitropolitul Crimca, îmbracat în vestminte archierescĭ, îngenunchiat și cu numele scris. Atît pe legătură cît și la finele evangelieĭ sunt inscripțiunĭ slavone, care arată că mitropolitul acesta a fost fiul luĭ Ioan Crimca (pentru care se numește : Crimcovicĭ); muma luĭ s'a numit „Christina"; că el a făcut și împodobit acea evangelie, pentru pomenirea sa și a părinților sĕĭ, și o a dat în mănăstirea Dragomirna cea din noŭ zidită de dînsul, cu hramul pogorîrea sîntul Duh,— în dilele luĭ Constantin Moghilă Voevod, fiul luĭ Ieremia, domnul Moldoveĭ, în anul 7118, Septembre 1, (1608). (De la 1 Septembre se începea 1609).

2) Altă evangelie slavonă, manuscris, tot pe pergamin, ferecată cu argint și poleită cu aur. Pe partea d'asupra și pe cea dedesupt are aceleașĭ icóne în relief. Sub icóna hramuluĭ are o inscripție. Pe de laturile inscripțiuneĭ sunt gravate, din drépta portretul mitropolituluĭ Crimca îmbrăcat archiereștețiind într'o mînă crucea, în alta cartea. Din stînga, vis a-vis de mitropolitul, este gravat portretul Domnul Tomșa, representat în genunchĭ cu o carte de rugăciune în mîinĭ, pe care sunt gravate cuvintele : г̃де Іс х̃с б̃же наш, In inscripție se spune, că și acéstă evangelie este făcută de mitropolitul Anastasie Crimcovicĭ, dată în noŭ-zidita sa mănăstire Dragomirna, în anul 7122 Iulie 1 (1614). Și acéstă evangelie este frumos ilustrată, ca și cea anterióră. Din o inscripție de pe fila de la început se vede, că ea s'a dat mănăstireĭ în anul 1624.

3) O liturgie manuscrisă pe pergamin, ferecată cu argint și aurită. Pe o parte are icóna hramuluĭ mănăstireĭ cu kosmos, pe alta sînta Treime, amîndouĕ în relief, formatul 4° mic. Din inscripția de pe ferecătură se vede, că ea este făcută de mitropolitul Crimca în anul 7120 (1612). Din o altă inscripție din carte se vede că mitropolitul o a dăruit mănăstireĭ în anul 1616 în dilele Domnilor Ioan Alexandru Moghilă Voevod, și a frateluĭ sĕŭ Ioan Bogdan Voevoda și a maiceĭ lor Dómna Elisaveta, urmașiĭ luĭ Eremia Moghila Voevoda, (anul 7124, luna Iulie 6). Data acésta ne aduce aminte de interegnul ce a urmat între domnia I-a a luĭ Ștefan Tomșa și domnia luĭ Radu Mihaiŭ; interegn causat din amestecăturile și rĕsbóele urmate din frămîntările Dómneĭ Elisaveta Moghilă și a ginerilor seĭ polonĭ, care se silĕŭ a agonisi tronul Moldoveĭ pentru feciorii luĭ Ieremia Moghilă. Ștefan Tomșa se refugiase în țara muntenéscă, și Radu domnul cel noŭ încă nu venise. Tronul provisoriŭ îl ocupase Elisaveta cu fiiĭ și cu generiĭ eĭ.

Dintr'o inscripțiune slavonă, scrisă la începutul cărțiĭ, pe partea de jos a filelor se vede că, cînd a jefuit Timuș Hmelnitsky mănăstirile din Moldova, a jefuit și Dragomirna, și între alte odóre s'a luat și acéstă evangelie și s'a dus în țara Căzăcéscă, unde a stat cît-va timp ; dar în anul 7164 (1656) Iulie 12, găsindu-o acolo un boer moldovenesc : „Panul Saulia Vel Mestnic", și cu Knéghinea luĭ Erina, o aŭ rescumpărat, dînd 13 polobóce de miere curată, și iarăși o aŭ dat la mănăstirea Dragomirna, spre vecĭnica lor pomenire.

4) Altă liturgie slavonă, manuscris pe pergamin, formatul 4° mic, ferecată și aurită, ilustrată ca și cea anterióră, cu deosebire, că pe partea superióră are icóna hramuluĭ cu kosmos, pe cea de desupt icóna sinților Treĭ-Ierarchĭ. Din inscripțiunĭ se vede, că tot mitropolitul Crimca a făcut'o și a dat'o mănăstireĭ în anul 7118 (1610).

Din o altă inscripțiune se vede, că și acéstă carte a fost luată de cazaciĭ luĭ Timuș, dar o a rescumpărat Vasilie Vodă și o a trimis mănăstireĭ în anul 7162, Septembre 28 (1653). Actul acesta dovedește conștiințiositatea luĭ Vasilie-Vodă. In anul 1653 el umbla pribég prin țara Cazacilor și pe la Tătarĭ. In Moldova domnea rebelul George Stefan, moldoveniĭ 'ĭ fusese cea maĭ mare parte necredincioșĭ; cu tóte acestea el rescumpără acéstă carte moldovenéscă și o trimete la urma eĭ.

In cărțile mitropolituluĭ Crimca în maĭ multe locurĭ se vede zugrăvit Domnul contimporan Stefan Tomșa alăturea cu mitropolitul ctitor, ceea ce dă a se presupune între dînșiĭ relațiunĭ amicale. Cu tóte acestea în Bucovina esistă o legendă, care represintă pe Tomșa-Vodă ca dușman și chiar ucigaș al mitropolituluĭ. Iată coprinderea aceleĭ legende :

Stefan Tomșa zidise mănăstirea Solca, tot în Bucovina. A chemat pe mitropolitul de o a sfinţit. La masa dată cu acéstă ocasiune, la care se aflaŭ toțĭ boeriĭ țăreĭ, Domnul, după ce s'a cam chefuit, a adus vorba și despre Dragomirna mănăstirea Mitropolituluĭ. Vodă se esprimă atuncĭ cu răutate despre mănăstirea Mitropolituluĭ, care întrecea cu frumusețea pe a luĭ : „Să dea Dumnezeŭ, ca mănăstirea preasființieĭ tale să fie beciŭ la a mea." Mitropolitul tăcu, și schimbă vorba. Vodă repeți aceeașĭ orare de rĕŭ augur. Mitropolitul se făcu și acum că nu înțelege, de și în inima sa era fórte mîhnit. Cînd Vodă repeți a treia óră aceiașĭ provocare, atuncĭ Mitropolitul luînduș inima în dințĭ, cum se zice, replică luĭ Vodă : „Ba ! să dea Dumnezeŭ, ca mănăstirea Măriei tale să fie beciŭ la mănăstirea mea ; căcĭ măria ta aĭ făcut'o din prisosință, iar eŭ pe a mea am făcut'o cum a dat Dumnezeŭ, cu banĭ chărăzițĭ de vĕduve și de alțĭ bietĭ creștinĭ și ómenĭ de omenie". Vodă se necăji dar numaĭ zise nimic. Și Vodă și Mitropolitul aŭ fost de o potrivă necăjițĭ unul pe altul. Mitropolitul nu întîrzie de a pleca, de și Vodă și toțĭ boeriĭ voiaŭ a 'l reținea să nu plece nóptea. După ducerea Mitropolituluĭ, Vodă ațîțat de Dómnă, care maĭ mult se ofensase de replica Mitropolituluĭ cea cutezătóre, se luă în gónă după Mitropolitul și 'l ajunse la mijlocul căiĭ între Solca și Arbora, și acolo 'l bătu cu buzduganul așa de tare, în cît el fu dus la Dragomirna abia viŭ. Mănăstirea încă nu era sfințită. Mitropolitul a pus să se sfințéscă mănăstirea în acea nópte, la care participă și el numaĭ de formă, îmbrăcat și purtat de călugărĭ. După sfințire îndată ar fi murit, mulțămind luĭ Dumnezeŭ că s'a vĕdut mănăstirea sfințită. Pe locul unde s'a săvîrșit crima, tradiția arată pînă astădĭ o cruce veche și mare de ștejar. (Vedĭ acéstă legendă publicată de Păr. S. Fl. Marian în „Calendarul Bucovineĭ" pe anul 1877 p. 114—119).

Stefan Tomșa ar fi fost capabil de o asemenea faptă, după natura luĭ grosolană și crudă. Iată trăsurile, cu care îl descrie Letopisetul: „mare vărsător de sînge, gros la chire, prostatic, cît 'ĭ părea că așa este bine ; maĭ ales în domnia dintîiŭ. Iar la a doua domnie cu mult schimbat într'alt chip, după patimĭ ce 'ĭ venise și luĭ la cap". Letop. t. I p. 256). Alăturînd acéstă legendă cu istoria, putem admite numaĭ un conflict între Stefan Tomșa și Mitropolitul Crimca, ba chiar și buzdugănélă, însă nu mortală; căcĭ Mitropolitul Crimca, precum am vĕdut din inscripția din a doua Evangelie, încă în anul 1624, cînd se sfîrșise a doua domnie a luĭ Tomșa, în al doilea an al domnieĭ luĭ Radu, succesorul Tomșeĭ, a dăruit mănăstireĭ sale Dragomirna acea Evangelie. Acéstă spusă din legendă nu se potrivește nicĭ cu alte date istorice, anume, că mănăstirea Solca s'a sfîrșit înainte de Dragomirna, la care ocasie s'ar fi întîmplat conflictul acel fatal între Vodă cu Mi-

tropolitul. Letopisețul ne spune, că Tomșa de și începuse mănstirea sa în domnia dintîiŭ, dar o a isprăvit și sfințit tocmaĭ în anul 1630 (7138). (Letop. t. I, p. 253), cînd domnea Moise Moghilă Vodă.

Din construcția architectonică a mănăstireĭ, din cărțile cele frumos scrise și cu eleganță ornate, dăruite de Mitropolitul Crimca, precum și din frumósa luĭ scrisóre și iscălitură proprie, se constată că el a fost un om cult, iubitor de arte, și pe lîngă tóte un eminent patriot. Trasul acesta din urmă se constată din testamentul ce a lăsat el mănăstireĭ Dragomirna și unde se arată și ceĭ l'alțĭ ctitorĭ aĭ mănăstireĭ. In acest document légă el cu mare blestem, ca nu cum-va vre-o dată mănăstirea luĭ să se închine vre-uneĭ mănăstirĭ strĕine de la sf. Munte, orĭ Ierusalim, orĭ vre unuĭ Patriarch saŭ Mitropolit, nicĭ să se înlocuiască călugăriĭ moldovenĭ cu strĕinĭ. Acésta ne aduce aminte, că în veacul 17-lea se începuse góna închinăreĭ mănăstirilor țăreĭ la mănăstirĭ greceștĭ din orient. Urmașiĭ ctitorilor, fanatisațĭ de călugăriĭ grecĭ ce vagabondaŭ prin țară și lipsițĭ de conștiința națională, închinaŭ mănăstirile acelor streinĭ, sub pretest, că aceia eraŭ ómenĭ sfințĭ; iar călugăriĭ romînĭ proștĭ și nesfințĭ. Reproducem aicĭ acest document prețios al Mitropolituluĭ Crimca, în original și traducere:

И҃	Х҃с
Н	К

Вꙁ и́ма̀ ѡтца и҆ с҃на и҆ с҃тго д҃ха. тр҃оце с҃таа е҆диносꙋщнаа и҆ нераꙁдѣлнаа. Се мы ра́бы вл҃дкы г҃а б҃а и҆ сп҃са на́шегѡ Іꙋ х҃а. Тр҃оскчьын поклѡ́нници. Кꙋр ꙿАнаста́сїе Кримкѡвич и҆ митрѡпо́лит мѡлдавскими ꙁемли̇̀. И҆ вели́кии кти́тѡр Лꙋпꙋл Стрѡич. И с҃н е́гѡ Иѡнашкѡ Стѡич. И҆ и҆ѡан кримка. И҆ кр҃стина. и҆ вꙁси кти́тѡр ст҃то м҃нстира нѡвосꙁꙁданнаа г҃лема драгмирна. Иднж е҆ста хро́м сꙁмествїе с҃тагѡ д҃ха. Свѣдтелствꙋем сим нашим ꙁапи́сѡм. Кѡгда̀ слꙋчитсѧ с҃тмꙋ м҃истирю нѣкаѧ нꙁжда̀, па́ нашей с҃ꙁмрти вꙁ нѣкаѧ врѣмена. ꙿЁлма̀ и҆ꙁберет б҃ꙁ быти г҃спдрꙁ вꙁ мѡлда́вскими ꙁемли. Кѡгда̀ ктѡ покꙋ с҃исѧ ѡт г҃спдреи кти́тор и́ли волѣрин и́ли ѡт рѡ́да нашего. поклони́ти с҃тѣи гѡрѣ и҆ли ієр҃саимꙋ и҆ли под власть дати на́ша м҃нстир и҆ли патрїарсѣ и҆ли митрополитꙋ и҆ли иꙁмѣни́ти калꙋгер молдавской ꙁемлѧ̀. и҆ли поста́вити егꙋмен ѡт чюждый м҃нстир. нꙁ да и҆ма́те ѡстави́ти еж реч выше. ст҃аа м҃нстир вꙁ васем оу҆мирнѡ и҆ непоколѣбим вꙁ вѣ́кы. Ащеж ктѡра ꙁѡрит на́ша писа́нїа и҆ оу҆стрѡенїе тꙁ да бꙋдет проклѧт и҆ триклѧт анаѳе́ма марана́ѳа. ѡт г҃а б҃а и҆ ѡт вꙁсѣ с҃тых амин: — Вꙁ д҃ни благочьстиваго г҃спдна Іѡ Кѡстантин могила Воевода с҃нꙁ ꙿІѡ Еꙿремїа могила воевѡд. в л҃тѡ ҂зр҃ні м҃сца Мартꙁ ѕ҃і д҃нꙁ.

† Смѣренїе Анастасїе митрополит.

„In numele Tatăluĭ și al Fiuluĭ și al sîntuluĭ Duch, Treimea cea síntă, de o ființă și nedespărțită. Iată noĭ robiĭ stăpînuluĭ Domnuluĭ Dumnedeŭ și Mîntuitoruluĭ nostru Isus Christos, aĭ Treimeĭ închinătorĭ: Kyr Anastasie Krimcovicĭ și Mitropolit al pămînturilor moldoveneștĭ, și marele ctitor Lupul Stroicĭ și fiul sĕŭ Ionașcu Stroicĭ, și Ioan Crimca, și Cristina, și toțĭ ctitoriĭ sînteĭ mănăstirĭ ceĭ din noŭ zidită, care se zice Dragomirna, unde este hramul pogorîrea sîntuluĭ Duh: mărturisim cu acéstă scrisóre a nóstră. Cînd se va întîmpla sînteĭ mănăstirĭ, în vre un timp, după mórtea nóstră, vre-o nevoe, pe cine va alege Dumnedeŭ a fi Domn în pămînturile moldoveneștĭ: nu cum-va să cuteze cine-va din Domnitorĭ, ctitorĭ saŭ boeriĭ din némul nostru, a închina mănăstirea nóstră sîntuluĭ Munte saŭ Ierusalimuluĭ; orĭ a o da sub autoritatea vre unuĭ patriarch saŭ mitropolit, saŭ a schimba pe călugăriĭ din țara Moldoveĭ, saŭ a le pune egumen din mănăstire streină. Ci să aibă a lăsa maĭ sus zisa mănăstire întru tóte în pace și neclintită în vecĭ. Iar dacă cine-va ar strica scrisórea și orînduiala nóstră acela să fie blestemat și de treĭ orĭ blestemat (proklét i triklét), Anathema Maranatha [1]) de la Domnul Dumnezeŭ și de la toțĭ sînțiĭ Amin. In dilele evseviosuluĭ Domn Ioan Constantin Moghila Voevoda, fiul luĭ Ioan Eremia Moghila Voevoda. In anul 7118 (1610), luna Martie 16 dile". Subscris: „Smeritul Anastasie Mitropolit".

Sfîrșind aicĭ cercetările nóstre la Dragomirna, ne am înapoiat la Suceava, acompaniațĭ de părintele egumenul pînă la gara Ițcanĭ. A doua di lunĭ, mulțămind bătrînuluĭ archimandrit Darie pentru ospitalitatea, și luîndu-ne diua bună de la drăgălașa Bucovină, ne am înturnat în iubita nóstră Romînie.

* * *

Precum se vede din acéstă relațiune, mănăstirile nóstre ne a păstrat multe resturĭ din vechia cultură a romînilor. Bisericele nóstre, dacă nu în totul, cel puțin în parte, represintă motive sublime de architectură, care și astădĭ fac onóre geniuluĭ străbun. Pictura bisericéscă ne dă tipurile și modelurile, după care trebue să se cultive și desvolte la noĭ acéstă artă. De asemenea sculptura, argintăria, desenul și cusĕtoria, găsesc aicĭ modele vrednice de imitat și continuat. Ele ne îndémnă la formarea tipurilor de arte naționale. Mănăstirile de asemenea, prin monumentele lor istorice ne daŭ o mulțime de date, spre a ne complecta și desvolta istoria trecutuluĭ nostru în tóte privirile. Academia romînă ar face un mare serviciŭ cultureĭ nóstre intelectuale și artelor, dacă ar lua mĕsurĭ, prin ómenĭ competențĭ a se aduna tóte resturile cultureĭ nóstre antice păstrate prin mănăstirĭ, și a se publica într'un album, carele să pótă fi pus la disposițiunea publiculuĭ, a scriitorilor și artiștilor romînĭ. Architectura nóstră bisericéscă, lipsită de modelurĭ tipice a ajuns în anarchie, lăsată la caprițiul architecților, care cea maĭ mare parte se conduc orĭ de modelurĭ streine, orĭ inventate de dînșiĭ, și adese orĭ fără gust și rĕŭ nimerite. Dacă ar fi adunate într'un album frumósele motive antice de architectură bisericéscă, s'ar forma după ele o architectură bisericéscă proprie națională, și tot odată frumósă, unitară. Scólele nóstre de pictură, desemn și de cusĕtorie, încă ar căpăta o mulțime de modelurĭ pentru arta și industria națională.

Propun decĭ, ca onorabila Academie să ia disposițiunile următóre:

1) Să se adune și studieze la Academie tóte inscripțiunile aflătóre, în tóte țările locuite de romînĭ, pe la bisericĭ, mănăstirĭ și alte monumente antice.

2) Să se angajeze un architect, saŭ și doĭ, care să alégă modelurile și motivele cele maĭ alese din architectura nóstră antică, să le desemneze și descrie, compunînd tot odată după ele modele de architectură bisericéscă națională.

3) Să se angajeze un pictor, carele să formeze un album de pictură antică, de sculptură, de desemnurile ornamentelor bisericeștĭ, de cusĕtorie și argintărie.

Acéstă lucrare se póte face treptat, alocînd pe fie-care an în budgetul Academieĭ o sumă óre-care. Lucrările persónelor însărcinată cu acéstă colecțiune de producte artistice să se publice într'un album, care să fie pus la disposițiunea artiștilor romînĭ, pentru restabilirea și desvoltarea artelor romîne:

[1]) *Maranatha*; cuvînt biblic, în limba siriacă însémnă: venirea Domnuluĭ. *Anathema maranatha* este forma ultimă, cea maĭ estremă a blestemuluĭ biblic bisericesc, și are înțelesul, că cel lovit de asemenea blestem nime nu'l maĭ póte deslega, și are să stea sub acéstă osîndă pînă la *a doua venire a Domnuluĭ* la judecata cea de pe urmă, la sfîrșitul lumeĭ.

architectura, pictura, desemnul, argintăria și cusětoria ornamentelor bisericeștĭ.

Acéstă lucrare s'a făcut de mult în tóte țările civilisate. Este timpul ca și Romînia să nu maĭ fie lipsită de ea.

O asemenea lucrare va fi tot odată și de mare onóre pentru națiunea nóstra. Ea va da dovada cea maĭ pipăită despre cultura și inteligența romînéscă, nu numaĭ în present, dar și în viacurile de mult trecute; va lega cultura actuală cu cea trecută, și în multe ne va emancipa din robia spirituală, care ne împinge a căuta și a adopta tóte de la streinĭ.

Cînd am fost la Petersburg, în anul 1868, trimis de guvern, împreună cu reposatul Ioan Cantacuzin, am adus bătrînuluĭ mitropolit Isida un esemplar din albumul făcut de Majestatea sa Regele nostru, album în care eraŭ desemnate cu eleganță o parte din vechile bisericĭ și mănăstirĭ romîne. Mitropolitul, foiletîndu-l, a admirat frumuseța zidirilor, și cu surprindere mi-a zis: „Eŭ n'am știut că în țara d-vóstră se află așa frumóse bisericĭ!“

Lucrarea acésta, pe care o propun, nu trebue amînată mult; căcĭ monumentele nóstre aceste prețióse, pe ḑi ce merge, multe se deterioréză, se strică și se pierd. Așa de esemplu d. Bucevski, carele a visitat anul acesta biserica logofătuluĭ Tăutul de la Bălileștĭ, care în tóte privirile este un monument de artă antică, și de care amintește și Letopisețul Moldoveĭ, numind'o „iscusită biserică“ (Letop. t. I, p. 146) mi-a spus cu durere de inimă romînéscă, că ea a ajuns acum în cea maĭ deplorabilă stare, descoperită, părăsită de tótă îngrijirea și gata a se ruina.

Cine, dacă nu Academia, corpul Savanților romînĭ, trebue să simță maĭ adînc trebuința de a face să se perpetue și să se lase posterităţiĭ geniul cultureĭ și al arteĭ strămoșilor noștri?

Episcop Melchisedec.

REVISTA ZIARELOR

Din timp în timp, ḑiarele cotidiene, se îndeletnicesc a publica cîte ceva asupra artelor și artiștilor de la noĭ din țară.

De și ocasiunile sunt rarĭ, totușĭ ne facem o deosebită plăcere a supune cititorilor noștri tot ce putem culege.

Romînul de la 1 Septembre, sub titlul ***„Sculptorii Romînĭ“*** se ocupă de sculptura și pictura la noĭ în țară și în special de duoĭ tinerĭ sculptorĭ romînĭ, d-niĭ Valbudea și Vasilescu, ambi de mult talent și viitor.

Iacă cum se esprimă autorul (anonim) zisuluĭ articol:

Ne plîngem, și cu drept cuvînt, că la noĭ în țară, desvoltarea artistică cam stă pe loc, și că propășirea artelor e lentă de tot. Și orĭ care adevĕrat patriot simte o adîncă durere cînd vede că Romînia nu ocupă aprópe nicĭ un loc la exposițiĭ artistice, internaționale, saŭ că în casul cel maĭ bun ocupă un loc cu totul neînsemnat.

Ne dóre și maĭ tare însă cînd vedem că o nație, cu care afară de alte daraverĭ displăcute și dușmăneștĭ, maĭ concurăm și pentru titlul de: „campion al cultureĭ apusene în Orient“, ne a luat înainte cu desvoltarea sa artistică, întrecîndu-ne nu numaĭ pe noĭ, dar și pe germanĭ chiar, cu privire la propășirea și desfășurarea geniuluĭ artistic Vorbim de Ungaria care a obținut un mare succes cu artele sale la exposiția artistică din Berlin.

Și nu este numaĭ atîta care ne dóre pe noĭ care am dori să vedem înflorind maĭ curînd artele frumóse la noĭ în țară, ci maĭ este încă ceva aprópe de tot atît de însemnat ca și faptul arătat maĭ sus, tot atît de mîhnitor prin lipsa luĭ aprópe desăvîrșită. Anume ca artă care o avem de o cam dată, nu este încă națională. Ceea ce lipsește pînă acuma fórte mult, pictureĭ și sculptureĭ romîneștĭ este că nu's de cît fórte puțin *romîneștĭ*, nu distinge încă în ea o puternică individualitate a spirituluĭ artistic romîn, lipsesc încă caracterile distinctive ale uneĭ arte naționale.

Aceĭ care se intereséză de desvoltarea cît maĭ sănătósă și maĭ curîndă a artelor în Romînia, căutînd să esplice aceste două fapte de fórte mare însemnătate pentru propășirea culturală a țěreĭ nóstre: statul pe loc al artelor nóstre, și lipsa de individualitate națională în mișcarea artistică romînéscă, —vor găsi de sigur multe și diferite pricinĭ pentru a le lămuri.

Ar trebui să maĭ spun acu cîte va cuvinte despre împrejurarea că sculptura este relativ, arta cea maĭ negligeată, și cea maĭ puțin represintată. Și cu ocasia acésta, aș putea arăta cum că pretutindenĭ, sculptura apare, și ajunge maĭ tîrziŭ de cît cele-l'alte felurĭ de artă la o desvoltare și înflorire óre-șĭ care.

Nu este însă locul aicĭ de a discuta și a discerna tóte aceste condițiunĭ care întocmesc relele și defectele de care suferă mișcarea artistică din țară. Fiind-că studiul acésteĭ împrejurărĭ, cere o luare în vedere a complecsuluĭ împrejurărilor materiale, morale și intelectuale existente la noĭ. Ceea ce nu putem face acuma.

Observațiile acestea însă le am făcut cu ocasia știrilor îmbucurătóre ce ni le aŭ adus ḑiarele italiane, despre succesele cunoscutuluĭ nostru sculptor Valbudea, care a reușit să atragă atențiunea Italieĭ artistice asupra operilor sale care aŭ fost apreciate cu multe elogiĭ de presa italiană, — și despre meritele netăgăduite ale tînăruluĭ sculptor D. Vasilescu (Craiova) care urméză cu mult succes studiile sale la Academia de bele-arte din Padua.

Ne pare bine cînd vedem că mișcarea artistică romînéscă începe să progreseze cu putere și să fie recunoscută și în streinătate.

Ceea ce dorim însă noĭ, este, că artiștiĭ de care vorbim, să continue de a lucra cu sîrguință, însuflețițĭ fiind de convingerea că adevĕratele talente nu sunt tăgăduite și că sunt recunoscute maĭ de vreme saŭ maĭ tîrziŭ. Intr'adevĕr în țara nóstră nu prea există încă mult gust artistic, prin urmare nicĭ prea mult interes pentru desvăluirea geniuluĭ sěŭ artistic romîn. Dar acestea să nu descurageze de loc pe d-niĭ Valbudea și Vasilescu. Să nu se teme de a veni în conflict cu gustul de tóte ḑilele al publiculuĭ nostru, căcĭ tocmaĭ aicĭ stă piatra de încercare a adevĕratelor talente; a ridica nivelul intelectual al publiculuĭ pînă la al lor, iar nu se cobórâ nivelul lor, pînă la cel al publiculuĭ.

Slava talentelor este și a neamuluĭ lor! A venit timpul ca țara nóstră să nu maĭ fie cunoscută în streinătate, nu maĭ pentru puterea armelor sale, pentru victoriĭ ostășeștĭ, ci și pentru victoriĭ intelectuale.

De aceea felicităm cu bucuriă aḑĭ pe d-niĭ Valbudea și Vasilescu care aŭ fost resplătițĭ pentru lucrările lor talentate, prin acea că Italia, légănul artelor le a adus elogiele sale!

***

D. dr. Marienescu a publicat, acum cîte-va zile în *Gazeta Transilvanieĭ*, un articol referitor la înființarea unuĭ muzěŭ etnografic în Bucureștĭ. Pe cînd maĭ existaŭ inițiative și dorință de instrucțiune, lucrurĭ deja de mult trezite, ómeniĭ cu iubire de progres aŭ ținut să alcătuiască colecțiunĭ de costume naționale și de reproducerĭ a clădirilor din veacurile stinse, colecțiunĭ executate în aquarelă. Astăḑĭ nimenĭ nu le maĭ dă nicĭ un pic de atențiune, și mult puținul ce s'a strîns, zace risipit în muzěŭ, prin ministere și aiurea.

In numĕrul sěŭ de la 25 Septembrie, decana preseĭ nóstre, fóia în care focul sacru pentru cea-ce'ĭ romînesc e tot așa de cald ca și în trecut, *Gazeta Transilvanieĭ*, revine în primul eĭ articol asupra propunereĭ d. dr. Marienescu.

Ne grăbim a pune sub ochiĭ cititorilor acel articol al simpaticeĭ gazete.

Vom reveni astăḑĭ asupra momentuóseĭ propunerĭ a d-luĭ dr. At. M. Marienescu privitóre la înființarea unuĭ muzěŭ național etnografic pentru îmbrăcămintele romîneștĭ.

In sĕptĕmîna trecută am publicat pe larg propunerea d-luĭ

Marienescu, care dete tot-odată și o schiță asupra modului de esecutare și arăta avantagiele netăgăduite, ce le-ar putea avea pentru noi înființarea unui asemenea muzeŭ. Maĭ rĕmîne acum, ca să se studieze idea sulevată de d. Marienescu și în casul, cînd ea s'ar afla bună și realisabilă, să nu întîrziem a'și întreprinde pașiĭ necesarĭ pentru realisarea eĭ.

Cade și de astă dată în sarcina preseĭ nóstre, ca să se pronunțe maĭ întîiŭ și, în cît ne privește pe noĭ, credem a ne face o plăcută datorință, constatînd și noĭ împreună cu d. Marienescu, că înființarea unuĭ muzeŭ etnografic național pentru îmbrăcămintele romînești de tóte nuanțele și din tóte unghiurile locuite de Romînĭ este de o mare importanță pentru noĭ și ar fi o adevĕrată podóbă națională pentru Romînĭ.

Dacă alte popóre n'aŭ venit încă la idea de a înființa asemenea muzee etnografice, lucrul se póte esplica ușor, căcĭ maĭ rar veĭ găsi popor în Europa, care prin frumusețea, bogăția și variațiunea îmbrăcămintelor sale naționale să fie în stare a înființa un muzeŭ de asemenea frumusețe, precum am putea să înființăm noĭ.

Este în adevĕr sublimă ideia, de a vedea la un loc representate în grupurĭ de figurĭ, nesfîrșitele variațiunĭ carĭ de carĭ maĭ pitorești ale costumelor nóstre naționale de bărbațĭ și de femeĭ, de tinerĭ și de bĕtrînĭ, de prin tóte țĕrile și de prin tóte unghiurile. Cîtă ușurință nu li s'ar face prin acésta scriitorilor și etnografilor, carĭ adese-orĭ de prin țĕrĭ și orașe îndepărtate sunt nevoițĭ a cutreera ținuturĭ și comune romînești, fără a'șĭ putea culege în ceea ce privește îmbrăcămintea nóstră națională, de cît niște date de caracter local și încă și acestea adese-orĭ defectuóse!

Nu vom specifica aci însemnătatea, ce ar avea-o un asemenea muzeŭ din punctul de vedere al istorieĭ nóstre naționale. Inchipuéscă-șĭ orĭ-cine, ce bogăție ar fi pentru noĭ, dacă am avea un asemenea muzeŭ de îmbrăcăminte romînești pentru esemplu din secolul al XIV-lea orĭ al XV-lea!

Ceea ce însă n'aŭ făcut antecesoriĭ noștriĭ, trebue să facem noĭ, în interesul nostru și al urmașilor noștriĭ. S'o facem cu cît maĭ vîrtos, fiind-că noĭ, Romîniĭ, suntem în primul loc chiămațĭ de a o face acésta, noĭ avem bogăția costumelor și nouĕ ne este reservată în primul loc posibilitatea de-a ne mîndri cu o asemenea comóră națională.

Dicem dar și noĭ împreună cu d. dr. At. M. Marienescu: Venițĭ să facem și noĭ ceva, ce încă nu aŭ făcut alțiĭ pentru mărirea popórelor lor, — venițĭ să facem un muzeŭ etnografic de costume romînești!

Și fiind-că centrul culturei romîne îl formézá Bucureștiĭ, așteptăm să audim și de la frațiĭ noștriĭ de acolo vocĭ cu privire la acéstă cestiune, pe care maĭ vîrtos o recomandăm în atențiunea preseĭ romîne de dincolo de Carpațĭ.

RESTAURAREA MONUMENTELOR

Lupta pentru păstrarea în vestmîntul lor a clădirilor din trecut este pretutindenĭ încinsă. In Anglia o societate pentru protecția vechilor monumente e de mult înființată și ține sus drapelul pe care stă scris: respect sfintelor resturĭ lăsate de strămoșĭ.

W. Morris, unul din membriĭ eĭ ceĭ maĭ zeloșĭ, a dat citire acum cîte-va lunĭ unuĭ studiŭ avînd de scop modul în care astă societate trebue să înțelégă rolul ce este chemată să îndeplinéscă, din punctul de vedere al arteĭ. *Revista Arteĭ creștine* a dat sémă de acel interesant memoriŭ. Iată un mic rezumat:

Cea d'intîiŭ datorie a societățiĭ nóstre este de a pune capăt distrugereĭ sălbatice a clădirilor artistice și istorice.

A doua datorie resultă din cea d'intîiŭ: să se oprésca încercările nenorocite de restituțiunĭ.

Monumentele nu sunt cîtu-șĭ de puțin proprietatea nóstră, adaogă autorul, noĭ nu suntem de cît depositariĭ celor ce vin în urmă-ne. Profesorul Ruskin a zis'o: orĭ-ce edificiŭ bătrîn, într'o țară cultă, prețuește cel puțin terenul pe care e clădit.

Viața acestor clădirĭ continuă Morris este în tradițiile pe care óm eniĭ le transmit dintr'o generațiune într'alta.

Architecțiĭ de pe la sfîrșitul veaculuĭ de mijloc lucraŭ după exemplele timpuluĭ. Astădĭ pe noĭ tradițiunea, exemplele din prezinte ne oprește de a învăța papagalicește acțiunile lor. Dacă conștiința ne e limpede, ea ne împedică. Pe vremea lor, tradiția nu era un ce necunoscut, căcĭ trăia sub o formă bine definită, chiar la artizanĭ. Adĭ însă tradițiunea e cu totul mórtă printre eĭ. Noĭ am urma cu mult maĭ mare folos șirul istorieĭ, dacă am cunóște trecutul printr'un studiŭ serios și daca am lucra asupra spirituluĭ public, închipuind maĭ mult între prezinte și trecut o legătură mecanică ce nu maĭ există.

Scopul de frunte al vechilor clădirĭ astădĭ, este de a ne sluji ca móste instructive ale arteĭ și viețiĭ de odinióră. Dacă vĕ e cu putință, fără a le schimba întru nimic, servițĭ-vĕ într'un scop eclesiastic, civil saŭ domestic, întocmaĭ după cum ne servim de monumentul unde ne găsim în momentul de față.

Acesta e cel maĭ bun mijloc de a le păstra. In ceea ce privește refacerea lor adĭ, să ne iasă din minte.

Considerațĭ, de altmintrelea, diferința nemĕsurată ce desparte pe lucrătoriĭ din dilele nóstre de aceĭ din veacul XIV. In trecut muncitoriĭ lucraŭ sub direcțiunea vointelor reunite prin mijlocul corporațiilor. Astădĭ lucrătorul din fabrică, burgezul sunt ființe deosebite în totul de țaran. Din muncitorul vostru a-țĭ făcut o mașină și a-țĭ tras cîte-va folóse. Fițĭ mulțumițĭ, dar nu vĕ dațĭ ostenéla de a maĭ face din mașina vóstră vr'o lucrare de om, căcĭ e cu neputință.

Opera vechilor artizanĭ era și dînsa plină de ingeniositate, ca cea maĭ bună din profesiile nóstre liberale. Astă industrie, ast sentiment nu 'l putețĭ restaura cînd punețĭ pe ómenĭ la lucru, căcĭ fără vina lor, din urmarea numaĭ a stăriĭ sociale în care se găsesc, eĭ nu posed asemenea calitățĭ și maĭ cu sémă nu aŭ, după cum avéŭ părințiĭ lor tradițiile magistrale, ce împingeaŭ pe aceștia la o lucrare frumósă, delicată, ingeniósă.

Privițĭ Londra în veacul XIV: un orășel, strălucit însă de la o margine la alta; strade pline de case văruite, la mijloc cu o mare biserică gotică; cetate încinsă de zidurĭ, cu o pădure de clopotnițe și turnurĭ; deosebit de catedrală, capele și paraclise; fie-ce casă, fie-ce colibă conținênd o anumită artă absolută, definită, deosebită, conștiinciósă. Aste edificiĭ conțineaŭ o mulțime de obiecte de artă: tablourĭ, opere de metal, sculpturĭ, tapițăriĭ, formînd un întreg minunat din punctul de privire artistic.

Dacă ni s'ar cere (să ne închipuim ca avem talentul) să reproducem tóte monumentele acestea și totul ce conțineaŭ, iată ceea ce s'ar putea respunde: „Țara nu e de ajuns bogată Toțĭ capitaliștiĭ s'ar ruina înainte de săvîrșire".

Oare lucrul nu e ciudat? Negreșit că trebue să fie un cuvînt. Este un ce limpede cînd se gîndește cine-va, că acele edificiĭ nu aŭ putut fi ridicate de cît de ómenĭ ce aveaŭ înlesnirea de a clădi în chipul acesta fără sforțărĭ; tóte ființele astea aveaŭ obiceiul, maĭ mult saŭ maĭ puțin, să muncéscă, ca artiștĭ.

Unde se găsesc ómeniĭ capabilĭ de a executa lucrările nóstre zilnice? Ce a devenit metoda lor de muncă? Un lucru atît de obicinuit ca un părete de zidărie, nu póte să fie astădĭ clădit după cum se clădea un zid în veacul de mijloc.

In scurt, arta la astă epocă era espresiunea viețiĭ.

Ce ne rămîne adĭ de făcut?

Lucru destul de simplu: să împedicăm distrugerea vechilor edificiĭ.

Chiar dacă ne înșelăm, maĭ mult saŭ maĭ puțin, asupra valoriĭ acestor monumente, dacă nu posedă tóte calitățile ce noĭ le recunóștem, aŭ în deajuns însă spre a fi păstrate.

Putem să reparăm un monument și apoĭ să 'l supraveghem în așa chip în cît maĭ bine să 'șĭ găséscă mórtea în mîinele

naturiĭ care sfărîmă liniştit dar neîncetat, de cît într'un spasm al nebuniĭ omeneştĭ.

Cu puţină îngrijire şi răbdare, vom putea face să trăiască aste vechĭ monumente încă maĭ multe veacurĭ.

„Să facem, zice terminînd raportorul, aceea ce e de datoria nóstră în asemea materiă, şi să lăsăm acelora ce ne moştenesc să şi-o facă şi eĭ pe a lor. Acésta ar ajunge. Convingerea mea este, că urmaşiĭ ne vor fi recunoscătorĭ pentru silinţele ce ne am dat".

***

Daca în Anglia lucrurile staŭ încă în starea descrisă de unul din membriĭ societăţiĭ de protecţiune a vechilor clădirĭ, în Francia scriitorĭ de frunte, artiştĭ, ómenĭ de ştiinţă aŭ luptat cu energiă în potriva sistemuluĭ barbar de a dărîma tot ce e bătrîn, saŭ a transforma sub cuvînt de *restaurare* edificiĭ ce aŭ îndurat vremurĭ grele.

Dificultăţile aŭ fost marĭ pînă ce opiniunea publică a putut deschide ochiĭ celor de sus.

In 1834, Guizot ministrul învăţămîntuluĭ public „asociindu-se mişcăreĭ naţionale caracterisate de la 1830 instituă *Comitetul artelor şi monumentelor* şi prescriă un inventar al bogăţiilor monumentale ale ţăreĭ".

Chateau, în interesantul sĕŭ volum de istorie a architectureĭ, vorbind de impulsiunea energică dată de Victor Hugo, de d. de Caumont, de d-niĭ Du Sommerard, Mérimée, Vitet, Didron carĭ, „aruncară o lumină viă asupra uneĭ epoce prea părăsită pînă atuncĭ" adaogă : „In 1837, documentele adunate eraŭ numeróse şi studiile archeologice luă un avînt atît de neaşteptat, în cît d. de Salvandy, ministrul de instrucţiune publică pune nouĕ baze comitetuluĭ artelor şi monumentelor, consacrînd astfel tendinţele ce îndreptaŭ spiritele către o epocă strălucită a arteĭ".

Un publicist zice :

„Adevĕratele principiĭ după care trebue să se urmeze lucrările de restaurare *şi care aŭ fost adesea călcate în picióre*, sunt acelea ce aŭ fost expuse în mod cît se póte de precis în *instrucţiunile comitetuluĭ artelor şi monumentelor.*"

Asemenea principiĭ e bine să fie amintite, ele aŭ fost consemnate într'unul din procesele-verbale ale aceluĭ comitet, format în 1837 Septembrie 29, şi din care făceaŭ parte Duban, Mérimée, Taylor :

„Nu s'ar putea repeţi în destul că în cestiunĭ de restaurare, cel d'întîiŭ principiŭ, principiŭ fundamental este de *a reaminti acea ce era, iar nu de a înoi;* chiar cînd cine-va ar fi împins de laudabila intenţiune de a complecta saŭ de a înfrumuseţa.

Trebue să se lase incomplect saŭ imperfect tot cea ce era în starea acésta. Architecţiĭ aŭ tendinţa de a aduce modificărĭ edificiilor încredinţate îngrijirelor lor, sub pretextul de a le restaura saŭ de a le complecta.

Nu trebue nimenĭ să 'şĭ permită chiar de a îndrepta neregularităţile micĭ, de a alinia deviările, de óre-ce deviările saŭ lipsurile de simetrie, sunt fapte istorice, pline de interes şi care denotă caracterele archeologice, propriĭ a hotărî o epocă, o şcólă, o idee simbolică. Reflecţiunile născute din restaurarea catedraleĭ de la Saint-Denis aŭ consacrat, că nu trebueşte nimic să se adauge monumentelor, nimic nefolositor, nimic de străin; acelea ce aŭ provocat restaurarea casteluluĭ de la Saint-Germain aŭ consacrat că nu trebue nimic dărîmat, nimic desfiinţat. Nicĭ adăogărĭ, nicĭ desfiinţarĭ, acestea sunt doctrinele susţinute de comitet."

Un scriitor-architect inspirat de dorinţele comitetuluĭ aflat sub direcţiunea d-luĭ Vatout zice :

„Din nenorocire cea maĭ parte din architecţiĭ noştri, însărcinaţĭ cu restaurările monumentelor naţionale, n'aŭ ţinut cea maĭ mică socotélă de aceste înţelepte observaţiunĭ. Nomenclatura clădirelor desfigurate prin restaurărĭ nedibace ar fi prea lungă. Membriĭ comitetuluĭ se plîngeaŭ de lucrările executate la Saint-Denis şi la Saint-Germain; cine nu ştie însă, cine a uitat dreptele, viile protestărĭ ce s'aŭ ridicat în aniĭ din urmă în contra lucrărilor de monumente istorice din Carcassonne, din Avignon; *în contra amfiteatruluĭ şi absideĭ de la Nîmes; în contra casteluluĭ de la Pierrefonds*, catedralelor din Evreux, Angoulême, Périgueux, Toulouse, etc. *Tóte lucrările acestea nu sunt în mare parte de cît reclădiri iar nu restaurări.*

Suntem nevoiţi să adăogăm că dragostea de cîştig înpinge adesea pe mulţi constructorĭ să prefere dărîmatul, în loc de a păstra tóte zidirile destul de bune să dureze încă anĭ întregĭ......"

Ultimele cuvinte ale luĭ Bosc sunt pe deplin adevĕrate. Noĭ romîniĭ de 16 anĭ cu prisosinţă ne convingem de dênsele.

STEFAN CIOCARLAN.

DESPRE CLAR-OBSCUR

Natura în înfăţişarea sa ne arată o schimbare perpetuă de umbră şi lumină pornind de la întunericul cel maĭ adînd pînă la lumina cea maĭ strĕlucitóre; iar între aceste douĕ marginĭ o gradaţiune nesfîrşită de umbre şi luminĭ în stare de a produce deosebite impresiunĭ, care deştéptă simţirĭ ce staŭ în legătură cu puterea maĭ mare saŭ maĭ mică de umbră şi de lumină. Din şirul de simţirĭ ce se deştéptă astfel în privire cu diferitele grade de lumină, cele douĕ marginĭ, adică lumina plină şi umbra desăvîrşită, saŭ întunericul deşteptă douĕ simţirĭ opuse. Intunericul naşte în noĭ spaima, şi lumina veselia; iar cumpănirea saŭ trecerea pe nesimţite de la umbră la lumină în chip gradat, ne înfăţişéză icóna armonieĭ ce ne readuce liniştea. Acéstă gradaţiune armoniósă se numeşte Clarul-Obscur.

Clarul-Obscur este frumosul optic, el învălue formele natureĭ şi colórea atîrnă de dînsul căcĭ sub jocul luĭ ea capătă nuanţe nouĕ.

Forma cu proporţiunĭ şi marginĭ hotărîte, distinctă şi neatîrnată de lucrurile împrejmuitóre capătă diferite expresiunĭ după chipul cu care ea este luminată; de unde aceiaşĭ formă póte să producă diferite impresiunĭ asupra nóstră.

Să vedem acum, cum ni se înfăţişază natura sub diferite grade de lumină, ce expresiunĭ ea capătă şi anume impresiunile ce noĭ primim şi în urmă vom vedea bogăţia de frumuseţĭ ce Clarul-Obscur desfăşură privirilor nóstre; de unde trebuinţa aplicaţiuniĭ luĭ în artele plastice şi folosul ce artistul póte avea în espresiunea lucrărilor sale. Aflîndu-ne în mijlocul natureĭ spre faptul zileĭ lucrurile împrejmuitóre încep a căpăta un conturn maĭ vĕdit şi fie care din ele din colórea uniformă negrie a nopţiĭ se nuanţéză în colórea lor firéscă; căcĭ lumina se zăreşte pe orizont şi jocul Claruluĭ-Obscur întindêndu-se peste văĭ şi cîmpiĭ însufleţeşte firea întrégă; iar ochiul nostru nu maĭ deosibeşte lucrurile cu obosélă ci redobîndeşte linişte în locul spaimeĭ ce simţea nóptea în mijlocul necunoscutuluĭ.

Stîncele, munţiĭ şi pădurile ce în întuneric păreaŭ că ne strîng din tóte părţile şi ne înfioraŭ prin negurile adîncĭ ce se arătaŭ urieşe minţiĭ nóstre spăimîntate, acum sub lumina sóreluĭ dimineţiĭ fug depart în gradaţiunĭ a perspectiveĭ aeriane, înfăţişînd ochiuluĭ nostru fălnicia lor cu vîrfurile aurite de întîiele raze. Pe cóstele munţilor încep a se vedea mişcînd

turmele trezite, iar prin văĭ o ceață albăstrie învălue tainic rădăcina lor.

Lovirea de stîncĭ a valurilor spumóse al căror muget nóptea ni se părea ca un vuet cobitor, acum înfățișéză priviriĭ nóstre o spumă strălucitóre, pe cînd aiurea fața măriĭ liniștite reflectînd sórele de pe orizont, face pînă la picióre nóstre o cale lungă de văpae.

Firea întrégă trezită de întîele raze ale lumineĭ pare însuflețită. Paserile în miĭ de ciripirĭ vestesc resărirea sóreluĭ, florile își deschid potirul plin de rouă, vețuitórele părăsesc culcușurile și cu trezirea natureĭ întregĭ, tresare și sufletul în noĭ. Impresiunea ce primim față cu acest spectacol este ceva mulțămitor, liniștit. Precum o față posomorîtă a căreĭ vedere ne respinge seĭ luminéză printr'un zîmbet răpitor și ne atrage, de asemenea și severitatea natureĭ se preschimbă la lucirea lumineĭ, ne farmecă, mișcă fantasia în noĭ și ne produce plăcerea estetică; iar simțirea ce o avem atuncĭ este veselia. Cu cît sórele se sue maĭ sus spre zenit și cu cît razele cad maĭ vertical pe fața pămîntuluĭ, cu atît și natura în înfățișarea sa perde din farmec, arătîndu-ne lucrurile în realitatea lor, în chip prosaic. Lumina puternică a sóreluĭ de miază-zi pătrunde tóte lucrurile în chip uniform, învederéză tóte amănunțimile. Colórea verde a copacilor și a cîmpiilor care abia în depărtare se nuanțéză albăstriu presintă ochiuluĭ maĭ acelaș ton. Cerul de asemenea albastru, cîte odată icĭ colea pătat, cînd vînăt cînd alb, fac la o laltă un tot, căruia lipsindu'ĭ strălucirea, delicateța și bogăția nuanțelor tuturor colorilor curcubeuluĭ a sóreluĭ dimineţeĭ, fac un tabloŭ monoton. Tabloul acesta e în stare să impresioneze pe un orășan a căruĭ vedere este năbușită de zidurile și maĭ monotóne ale orașuluĭ, dar nicĭ odată impresiunea nu este atît de puternică ca acel al lumineĭ de diminéță care ne răpește și subjugă cu farmecul eĭ; mișcînd fantasia în noĭ, ni se pare că uităm realitatea și că vedem o lume închipuită a mințiĭ nóstre. Intr'un asemenea minut al stăriĭ nóstre sufleteștĭ realitatea pierde caracterul eĭ și ni se arată ca o ochiană prin care zărim idealul nostru.

Cu cît sórele se cobóră maĭ spre apus, cu atît natura începe să se nuanțeze în colorile sale, pînă cînd ajungînd aprópe de orizont și trimițînd razele de jos în sus, produce aceiași icónă cu farmec ca și diminéța, cu deosebire că céța albăstrie a dimineţeĭ ce plutea prin văĭ este înlocuită printr'o atmosferă năbușitóre care amintește puterea căldureĭ zileĭ. Roua scînteetóre a florilor dimineţeĭ acum lipsește și în locul nuanțelor fragede și vesele, ele ne arată ceva ofilit. Expresiunea veselă a natureĭ care diminéța pare că se deșteptă, acum este înlocuită prin ceva care ne vestește că e spre sfîrșit. Florile își închid potirul lor, mugetul turmelor vorbesc de întórcerea la staur, pasările în tăcere se ascund în cuiburile lor, vieţuitórele tóte își caută culcușurile de nópte și cu cît sórele se perde spre orizont, cu atît pare că se întrerupe și firul vieţeĭ pe pămînt. Iar omul fiind în fața uneĭ asemenea priveliștĭ, și vĕdênd acelaș joc de umbre și luminĭ care se resfrîng înaintea ochilor sĕĭ, aceeașĭ varietate și bogăție de nuanțe ce îĭ se arată ca și diminéța, se simte din noŭ mișcat și răpit în fața uneĭ asemenea icóne; cu deosebire că expresiunea natureĭ fiind alta și impresiunea în el este alta. Pe cînd ridicarea lumineĭ dimineţeĭ, deșteptînd viața firiĭ, deșteptă și în noĭ o simțire de veselie; coborîrea și perderea din ce în ce a lumineĭ, amorțirea în care pare că va reintra firea tótă și înfățișarea tonurilor veștede în locul celor fragede; îĭ dă o espresiune de melancolie care ne pĕtrunde; cu încetul cu încetul, și în loc de simțirea vie ce avem diminéța acum simțim în noĭ ceva vag, o tristețeĭ nedefinită.

In stingerea și perderea lumineĭ dincolo de orizont, într'o lume necunoscută nouĕ, ni se pare că vedem însușĭ sórta viitóre a ființeĭ nóstre. Stingerea imagineĭ, care ne răpește, ne vestește realitatea uneĭ alte stingerĭ și maĭ întristătóre pentru noĭ. Precum în cele din urmă minute ale vieţeĭ privirea omuluĭ scînteiază o clipă maĭ puternic ca în urmă să piară pentru vecinicie, de asemenea și sórele în apusul sĕŭ strălucește maĭ viŭ; iar noĭ privindu'l devenim visătorĭ.

Aceiașĭ natură care cu cîte-va ceasurĭ înainte ne răpea așa de mult, întunericul nopțiĭ ce o acopere cu o pînză négră, pierde tot farmecul eĭ. Privirea obosită, căutînd mereŭ să pĕtrundă înaintea sa și fiind mereŭ nimicită, se deșteptă în noĭ o simțire de témă ce o avem în mijlocul necunoscutuluĭ. In neputința de a pĕtrunde realitatea lucrurilor, închipuirea fiind aprinsă maĭ puternic, se întărește din neajunsul vederiĭ fisice, îĭ ia locul și atuncĭ din fie-care copac, din fie-care creangă ce ochiul nu póte deosebi, ni se năzăresc tot felul de vedeniĭ, creațiunĭ ale închipuiriĭ cu tot felul de mișcărĭ și forme.

Sub impresiunea uneĭ asemenea imaginĭ, produs al închipuiriĭ, care cu tóte aceste ni se pare a fi reale, ne simțim mișcațĭ cu totul și în noĭ se deșteptă o simțire de adevĕrată grózǎ. Astfel lumina vie a dimineţeĭ naște în noĭ veselia și întunericul deplin al nopțiĭ, spaima. Una este fericirea și altul chin. Acésta este impresiunea ce lumina și întunericul a făcut tot-d'a-una asupra omuluĭ. Raiul ca locul de resplată al virtuțiĭ omeneștĭ, fericirea netrecătóre, a fost închipuită ca un loc strălucitor de lumină vie și vecinică, iar Iadul, locașul de pedépsă a rĕutățiĭ omeneștĭ, chinul fără sfîrșit, a fost închipuit ca potop de întuneric.

In puterea întunecimiĭ după crésta unuĭ deal, licurirea norilor ne vestește rĕsărirea luneĭ și aceiașĭ cîmpie, mută în espresiune, acum sub lumină se preface dinaintea ochilor noștri ca prin farmec. Revărsarea lină a lumineĭ, unită cu slaba eĭ intensitate, daŭ obiectelor un contur molatec. Crăngurile sburlite, dealurile scorboróse sub lumina dulce a luneĭ par învăluite într'o catifea. Fața argintie a apeĭ reflectînd sfiicios natura împrejmuitóre, are un ce tainic în expresiune.

Pe cînd strălucirea sóreluĭ de pe orizont are un caracter de măreție, ce pare a ne arăta splendórea divină pe pămînt, lumina blîndă și tainică a luneĭ are un caracter poetic care légănă încet închipuirea în noĭ. Cu cît privim luna strĕbătînd noriĭ cu licuréla albăstrue a cîmpurilor, cu atît imaginațiunea nóstră ne pórtă dintr'o lume în alta ce încetul cu încetul ne emoționéză și ne face să simțim plăcere estetică.

Acelașĭ tabloŭ din natură se preschimbă, în deosebite înfățișerĭ, și ne face deosebite impresiunĭ, după chipul cum ele este luminat, neatîrnat de liniile și formele sale. Astfel, un peisaj cu liniĭ cumpĕnite armonios între dênsele și forme înmulțite și pitoreștĭ, póte să nu facă nicĭ o impresiune estetică asupra nóstră, vĕdut pe un timp întunecat și ploios, pe cînd un altul întrunind maĭ puține însușirĭ ale frumusețeĭ ne va impresiona tot-d'a-una maĭ puternic, vĕdut în zarea rĕsăririĭ sóreluĭ saŭ sub lumina luneĭ; iar cînd un peisaj întrunește însușirea liniilor și bogăția formelor dimpreună cu Clarul-Obscur, atuncĭ icóna frumusețeĭ este deplină pe atît, cît póte să o închipuéscă mintea nóstră. Din cele ce am spus pînă aicĭ resultă următórele: că forma orĭ-cît de perfectă ar fi în sine fără Clarul-Obscur, potrivit cu felul eĭ, rĕmîne rece priviriĭ nóstre, precum și Clarul-Obscur nehotărît fiind prin forme, adică necăzînd pe forme care să'ĭ alcătuiască gradațiunĭ armoniόse, este ceva vag care iarășĭ nu spune nimic mințiĭ nóstre, de pildă bolta senină a ceruluĭ în mijlocul zileĭ. Din întîlnirea uneĭ forme perfecte cu o mĕsură de lumină potrivită caracteruluĭ eĭ, se alcătuește vederiĭ nóstre icóna frumusețeĭ.

De aceea nicĭ un pictor nu a putut încă zugrăvi frumuseţea deplină, căcĭ nimenĭ nu a putut poseda în acelaş grad la o laltă ştiinţa desemnuluĭ şi arta coloritului, adică de odată mijlócele de reproducere a formeĭ în raport cu colórea şi Clarul-Obscur. Ast-fel pe cînd Raphael ne arată forma cea maĭ perfect desemnată, el este departe de a întruni strălucirea colorituluĭ luĭ Tiziano şi a luĭ Rembrandt, precum şi aceştia sunt şi maĭ departe de puritatea formeĭ desemnată de Raphael.

Desemn şi colóre în artă saŭ formă şi Clar-Obscur în natură, două lucrurĭ opuse cu totul, şi în acelaş timp legate la olaltă spre complectarea unuĭ tot, nicĭ odată pictorul nu a putut să le întrunéscă, de unde resultă inferioritatea artistuluĭ faţă cu natura. Aiurea vom arăta causa pentru care un pictor nu póte fi de odată şi desemnator şi colorist.

Spre a dovedi cele ce am spus despre întîlnirea uneĭ forme perfecte cu měsura de lumină potrivită eĭ spre alcătuirea uneĭ icóne depline a frumuseţeĭ, să luăm ca exemplu statua Venereĭ de Millo din Museul Louvre din Paris. A descrie formele alcătuitóre a acesteĭ vestite statue, cred că este de prisos fiind prea cunoscută tutulor iubitorilor de frumuseţĭ artistice, parte prin vederea originaluluĭ, parte prin mulţimea reproducerilor eĭ. Venerea, zeiţa frumuseţeĭ şi a amoruluĭ la Grecĭ se deosebea de cele-lalte creaţiunĭ mitologice prin caracterul formelor sale rotunde, cu expresiune voluptósă, precum este renumita statuă a Venereĭ de Medicis. La cea de Millo însă expresiunea voluptăţiĭ lipseşte formelor sale şi pe cît cunóştem, ea este singura statuă a Venereĭ remasă de la grecĭ, care să nu fie desăvîrşit gólă. Fără a avea espresiunea severă a Minerveĭ saŭ cea selbatică a Dianeĭ, iĭ lipseşte însă şi espresiunea acea de atracţiune ce pare că se revarsă din tot corpul ca la Venerea de Medicis. Venerea de Millo are ceva senin şi măreţ în espresiune, formele sale desvoltate cu cumpănélă, draperia ce iĭ acoperă corpul pînă la mijloc, iĭ dă un aer de castitate, care face dintr'însa Venerea cerécsă, zeiţa amoruluĭ lipsit de sensualitate.

Astfel fiind, trebuia acum ca şi modul cum să fie luminată să facă să reiasă şi maĭ mult acest caracter al eĭ. Astfel ea a fost aşezată în una din sălile de jos ale Louvruluĭ singură, adăogindu-ĭ şi maĭ mult la espresiunea sa cerécsă prin acésta că nu are nicĭ un amestec cu mulţimea statuelor din cele-l'alte sălĭ. Aşezată cu faţa spre intrare primeşte lumina de la o feréstră din drépta sa şi este luminată în chip ca părţile de umbre şi luminĭ saŭ jocul lor să fie de-o potrivă, adică jumětatea din drépta este luminată pe atît cît este umbrită cea l'altă jumětate din stînga.

Luminată în acest chip şi privită din puntul de vedere potrivit eĭ, adică drept din faţă, fie care parte luminată a corpuluĭ este cumpănită prin alta pe atît umbrită şi într'aceste gradaţiunĭ a jumětăţilor de umbră trebuinciόse pentru armonia Claruluĭ-Obscur, cantitatea de lumină ce cade asupra sa fiind potrivită cu rotunzimea formelor sale, nicĭ o parte nu este prea tare luminată, spre a putea şterge gradaţiunĭ a jumětăţilor de umbre şi a produce în urmă ceva tăiat şi aspru vederiĭ, astfel că pe lîngă modelarea perfectă a formelor sale, Clarul-Obscur întocmit în chipul acesta, pare a le modela şi maĭ mult. Ingânîndu-se armonios peste dînsele, iĭ dă o espresiune de melancolie care unită cu puritatea formelor şi a proporţiunilor sale, face asupra nóstră o impresiune care pe cît ne răpeşte pe atît ne întristéză.

Statua Venereĭ de Millo privită din lăturĭ saŭ de la spate unde jocul lumineĭ este altul, ne face o impresiune mult maĭ slabă, deşi forma perfectă a eĭ este aceiaşĭ.

Am vědut reproducerĭ luminate puternic drept în faţă şi nu ni s'a arătat de cît gips cura. Museul din Bucureştĭ posedă un frumos studiŭ în desemn de d. Stăncescu, luat din punctul de vedere arătat aicĭ şi unde se póte vedea fixat pe hîrtie tótă gradaţiunea armoniósă a Claruluĭ-Obscur potrivit caracteruluĭ acesteĭ vestite statue.

Dacă Venerea de Millo trebueşte a fi luminată din lăturĭ şi anume din drépta, mişcarea corpuluĭ fiind de la drépta spre stînga, adică pornit în aceeaşĭ direcţie cu raza lumineĭ şi părînd astfel mişcată de însuşĭ lumina sa; Venerea de Medicis nu póte avea altă lumină de cît cea plină, adică lumină puternică drept în faţă. Espresiunea sa nefiind în atitudine ca la Venerea de Millo, ci în rotunzimea molatică şi plină a formelor, iĭ trebueşte îndestulă lumină spre a le învedera cît maĭ mult; în urmă gestul eĭ puţin înclinat înainte cu o mînă paralel părţiĭ de sus a torsuluĭ şi cu cea l'altă a părţiĭ de jos, face că dacă ar fi luminată din lăturĭ, braţele astfel întocmite ar produce două lungĭ proiecţiunĭ de umbră pe tors care ar ascunde frumuseţea sa; de aceea chiar impresiunea cea maĭ puternică care face acéstă statuă, este văduţă pe la spate, unde se învederéză şi maĭ mult netezimea şi plinul formelor sale. Statua luĭ Moise de Michel-Angel vězută în lumină plină nu produce maĭ nicĭ un efect. Indoiturile adîncĭ ale draperiĭ şi ale firilor barbeĭ produc tot atîtea dungĭ negre înmulţite şi aspre la vedere. Expresiunea acesteĭ statue fiind în atitudine, iar nu în formele sale, ea perde, vězută în lumină plină; din potrivă luminată pe la spate, neavênd de cît o dungă de lumină pe una din părţile sale, tótă figura arătîndu-se astfel în umbră pe un fund luminos, capătă o expresiune severă şi măreaţă care impune privitoruluĭ. Din acestea reese că pe lîngă trebuinţa Claruluĭ-Obscur în raport cu caracterul formeĭ, maĭ este că orĭ de cîte orĭ expresiunea se învederéză prin forme, trebueşte lumină plină, şi orĭ de cîte orĭ se învederéză prin atitudine, trebueşte părţĭ de o potrivă de umbre şi luminĭ, cu inclinaţiĭ către umbre totale după caracterul atitudiniĭ: părţĭ de o potrivă cînd atitudinea tinde spre melancolie; înmulţirea umbreĭ cînd tinde spre sever saŭ măreţ.

Omul şi natura, unul fiinţă cugetătóre dar peritóre, alta materie nesimţitóre dar vecinică, omul forma şi proporţia cea maĭ perfectă; natura fără proporţiĭ dar cu colorit bogat şi strălucitor, două părţĭ opuse cu totul şi în totul, şi chipul lor de a fi luminat spre a'şĭ învedera fie-care frumuseţile trebuesc să fie opuse. Omul tot-d'a-una pare maĭ frumos, luminat fiind de sus în jos; iar natura tot-d'a-una pare maĭ feerică şi impresionéză maĭ puternic luminată fiind de jos în sus; adică sórele aflîndu-se pe linia orizontuluĭ.

Formele omuluĭ sunt astfel întocmite că, primind lumina la o rază de la 45° în sus să pară mult maĭ înfrumuseţite de cît sub orĭ-ce alt grad maĭ în jos de 45. Acésta pentru cuvintele următóre: 1) Pentru ca Clarul-Obscur să fie pe deplin armonios, trebueşte să presinte ochiuluĭ planurĭ netede de lumină şi umbră, iar transiţiunea acestora să fie cît se póte maĭ puţin precipitată; căcĭ precum un sunet pe cît este maĭ prelungit pre atît pare dulce şi armonios la auz prin gradaţiunea vibrărilor sale, care se perd din ce în ce pînă încetéză; de asemenea şi lumina pare maĭ dulce şi maĭ armoniósă la privit cînd gradaţiunea perderiĭ sale spre umbră este cît se póte maĭ înmulţită care încetul cu încetul perzêndu-se, póртă privirea nóstră pe nesimţite în planul de umbră. 2) Părţile formelor cu cît sunt maĭ eşite în afara, adică cu cît sunt maĭ ridicate, cu atît ele trebuesc să fie cele d'întîiŭ care primesc lumina, fiind cele d'întîiŭ care se presintă razelor luminóse precum şi vîrfurile munţilor sunt cele d'întîiŭ părţĭ care primesc lumina sóreluĭ.

In faţa omuluĭ, fruntea presintă partea cea maĭ eşită a sa

și în acelaș timp planul cel mai neted și mai neîntrerupt. Luminată de sus ea pare strălucitóre. Ea invederézâ privirii prin netezimea eĭ o gradațiune lină a lumineĭ, iar prin strălucirea sa locașul-cugetării. Pe frunte se citesc tóte cugetările ascunse ale omuluĭ; în seninul saŭ încrețirea sa se trădéză starea luĭ sufletéscă; dunga adînc săpată între sprincene ne arată omul gînditor saŭ energic, cu voință. In eșirea și predomnirea óselor tîmpleĭ ni se arată lipsa de inteligență. Fruntea este forma cu espresiunea cea maĭ nobilă în om și dênsa trebuește să strălucéscă de lumină. Chiar cînd lumina este pe la spate, lăsînd tótă fața în umbră, cu o dungă luminósă pe margine, fruntea este încă partea cea maĭ strălucitóre în dungĭ luminóse; căcĭ ea este forma cea maĭ bulbucată a figureĭ. Alunecînd raza luminósă de pe frunte, ea atinge umeriĭ obrazuluĭ și de acolo se pierde în spațiŭ lăsînd între aceste doue planurĭ de lumină doue marĭ planurĭ de umbră formate prin cavitățile orbitelor, din mijlocul cărora plécă privirea inteligentă a omuluĭ. Cu cît cavitățile orbitelor sunt maĭ puternic în umbră, cu atît fisonomia pare maĭ inteligentă, adică cu cît privirea pare că plécă maĭ din adînc.

Din punctul de vedere al joculuĭ armonios al Claruluĭ-Obscur, planurile de umbre ale orbitelor între cele-l'alte doue planurĭ luminóse, sunt ca o variațiune; prin rotunzimea formeĭ unde se află sprincenele, precum și în partea de desubt a ochiuluĭ,slăbirea luminósă merge gradat pînă la umbra complectă din interiorul orbiteĭ, dar acolo umbra încă este variată prin o noue lumină de natură cu totul deosebită, ochiul omuluĭ. Nasul ca partea cea maĭ eșită a figureĭ încă primește lumina cea maĭ puternică, doue puncte cele maĭ luminóse se văd strălucind pe fața omuluĭ astfeĭ luminat, d'asupra frunțiĭ și în vîrful nasuluĭ. Remășița figureĭ se contopește armonios în luminĭ maĭ slabe gradat, pînă ajunge la umbra cea maĭ puternică de desubtul bărbieĭ. Din figura omuluĭ luminată în acest chip, și din impresiunea frumuseţeĭ ce ea face astfel, se dovedește principiul arătat maĭ sus că: părțile cele maĭ superióre ale formelor sunt acele care trebuesc cele d'întîiŭ să priméscă lumina și pe cea maĭ puternică; că, omul primind lumina de sus în jos, se luminéză în chip firesc părțile superióre ale formelor sale și el va părea mult maĭ frumos, de cît cînd ar primi lumina de jos în sus. Atuncĭ părțile cele maĭ intrate, cavitățile corpuluĭ séŭ sunt acele care ar fi luminate, iar părțile bulbucate ale corpuluĭ se vor afla cel puțin în penumbră.

Din acéstă resturnare a lucruluĭ firesc, se naște o contrazice, care, fără să ne dăm séma, nemulțumește privirea nóstră; căcĭ, precum neadevĕrul displace minții nóstre, de asemenea și o contrazicere plastică nemulțămește privirea nóstră, și șterge impresiunea frumuseţeĭ. Acelașĭ lucru îl vedem și în natură; orĭ de cîte orĭ sórele se va afla pe linia orizontuluĭ, părțile cele maĭ superióre ale formelor natureĭ, vor fi cele d'întîiŭ luminate, precum vîrful munților, stîncilor, clădirilor, arborilor etc., și atuncĭ natura ne face maĭ mult impresiunea frumuseţeĭ. Lumina de miadă-ḑi, fiind prea tare, luminéză de o potrivă atît vîrfurile munților cît și cóstele și văile care se află spre sóre. In chipul acesta lipsește gradațiunea cuvenită Claruluĭ-Obscur precum, și planurĭ marĭ de lumină și umbră cum se văd séra și diminéța. In mijlocul ḑileĭ atît lumina cît și umbra par ciuruite; de unde se produce o lipsă de unitate, și orĭ de cîte orĭ unitatea lipsește unuĭ lucru, el nu va face nicĭ odată impresiunea frumuseţeĭ. Așa dar pentru ca să adaoge Clarul-Obscur la frumusețea uneĭ forme, trebuește ca părțile eĭ cele superióre, cele maĭ eșite în afară să fie acelea care primesc cea maĭ mare lumină. Pentru ca formele omuluĭ să fie luminate astfel, trebuește ca luminasă cadă de sus; iar în natură să mérgă de jos în sus.

Din cele arătate aicĭ maĭ reese următorul principiŭ: că, întru cît lumina produce veselie și umbra suferință saŭ infiorare, severitate; întru atît și artistul. spre maĭ multă expresiune a lucrărilor sale, le va întrebuința după subiectul ce are a represinta. Va tinde spre întrebuințarea lumineĭ vie și pline cînd subiectul opereĭ sale este de natură veselă; precum de asemene va tinde către predomnirea planurilor de umbră, cînd subiectul este de natură melancolică, severă saŭ dramatică. In acest chip cu cît umbra este lățită, cu atît lumina se condenséză într'o singură dungă, dacă este figură, în cîte-va puncte dacă este peisaj saŭ interior; prin acéstă condensare a eĭ, ea pare maĭ strălucitóre, și contrastul între dênsa și umbră fiind maĭ puternic, se potrivește maĭ mult la espresiunea simțirilor extreme, mărinduli-se efectul printr'o expresiune analógă a Claruluĭ-Obscur.

In afară de acésta, Clarul-Obscur ca să pótă adăoga la expresiunea frumuseţeĭ, trebue să întrunéscă cea d'întîiŭ condițiune și maĭ de căpetenie a eĭ, adică să aibă unitate.

Privind un peisaj luminat, conform cerereĭ sale estetice, adică cînd sórele se află pe linia orizontuluĭ. Clarul-Obscur ne înfățișéză maĭ întîiŭ doue planurĭ marĭ generale; de lumină în partea sóreluĭ, de umbră în partea ascunsă. In acelaș timp fie-care parte din peisaj are lumina și umbra sa. Insă contopite gradat și armonios, ele sunt tot atîtea varietățĭ ale Claruluĭ-Obscur, fără a sfărîma cele doue marĭ planurĭ domnitóre; adică, fără a sfărîma unitatea sa. Dacă omul pare maĭ frumos luminat de sus, iar natura maĭ frumósă de jos în sus, saŭ sub lumina luneĭ, causa este că, pe lîngă cele arătate maĭ sus, în minutul acesta, numaĭ, se póte realisa unitatea Claruluĭ-Obscur. Exemplul dat de Tiziano despre Clarul-Obscur al unuĭ strugur, unde pe lîngă cele doue marĭ planurĭ de lumină și umbră a sa, fie-care bóbă în acelaș timp are luminile și umbrele sale și acésta fără a sfărîma unitatea planurilor generale de umbră și lumină, este tipul cel maĭ vĕdit al unitățiĭ Claruluĭ-Obscur. Se observă în tóte zilele portrete fotografice de persóne, care de și aŭ asemĕnare, dar par maĭ frumóse și altele din potrivă. Obiectul fotografieĭ reproduce forma în tótă esactitatea eĭ, și singura causă că o formă în fotografie pare maĭ frumósă și alta maĭ urîtă; este numaĭ că, accidental o persónă saŭ primește lumina potrivit caracteruluĭ eĭ și în chip ca să realiseze unitatea Claruluĭ-Obscur și atuncĭ pare maĭ frumósă, saŭ contrarul și atuncĭ pare maĭ urîtă.

Conchidem dar prin următórele treĭ principiĭ, care sunt neapărat trebuinciόse Claruluĭ-Obscur, spre a putea face impresiunea frumuseţeĭ: 1) Clarul-Obscur trebue să presinte ochiuluĭ planurĭ marĭ netede de umbră și lumină; 2) Luminile și umbrele maĭ mărunte trebue astfel întocmite, ca să slujéscă de tot atîtea varietățĭ, formînd în acelaș timp și unitatea sa, și al 3) ca aceste doue condițiunĭ să se pótă obțină trebue ca formele să se lumineze în chip firesc, adică părțile cele maĭ eșite în afară, să fie acele care vor primi lumina cele d'întîiŭ.

P. VERUSSI

NOTE TRISTE

„Aprópe tóte pietrile, dar maĭ cu deosebire cele calcariĭ și gresiile, conțin în momentul estragereĭ lor o cantitate óre-care de apă, zisă de carieră, cea-ce le face maĭ lesne de lucrat; în urmă evaporîndu-se, ea depune în poriĭ suprafețiĭ sărurile conținute în disoluțiune și forméză cu chipul ăsta o poşghiță tare, resistentă, care păstréză restul. Răzăluirea monumentelor din acest punct de vedere, ca din multe altele, este un ce nenorocit. In teză generală o piatră vechiă retăiată este cu totul inferióră alteia nouă.“

Aceste observațiunĭ le găsim în cursul de construcțiune al mult regretatuluĭ nostru profesor Brune; ele aŭ fost susținute cu căldură de către actualal președinte al societățiĭ architecților francezĭ, Charles Garnier :

„Cînd pietrile, umede încă de apa lor de carieră, sunt aședate la locul destinat în construcțiune, are loc o depărtare a lichidelor de la centru la suprafață; în drumul lor lichidele acestea se încarcă de sărurĭ calcariĭ, ce se cristaliséză apoĭ pe suprafețele din afară 'șĭ forméză o cójă de o densitate și de o tărie superióră aceleia a pietriĭ. Umiditatea provenită din mortar, aceia resultată din ploĭ, încă sunt în deajuns spre a constitui un strat prezervător, care la rîndul luĭ să fie în stare să garanteze pietrile de distrugere.

După aceste considerațiunĭ se vede în destul, că este fórte trebuincios, ***daca voim ca monumentele să aibă o viață lungă, să nu suprimăm haina acésta*** și aci întîlnim arta ce reclamă dreptul eĭ.

In adevĕr, astă îmbrăcăminte naturală dată de vremurĭ, nu e alt ceva de cît complementul opereĭ architectuluĭ. Orĭ-care ar fi frumusețea materialelor întrebuințate de dînsul, în tot-d'a-una lucrarea va avea în primiĭ anĭ o înfățișare rece, antipoetică, ce se perde încetul cu încetul. Multe clădirĭ datoréză cea maĭ mare parte din farmecul lor acestuĭ vestmînt, *culotte*, pentru a mĕ servi de un termen de atelier ; ea 'șĭ schimbă tonul după țărĭ și clime : aurit în Orient, cald în Italia, fumuriŭ în Francia, aprópe negru în Englitera, pretutindenĭ este armonios și trebue în tot-d'a-una să fie respectat. Colorațiunea ce datéză dintr'o epocă, face parte aprópe din stilul aceste epoce și a o preschimba ar fi să se comită un anachronism, plus că se ridică unuĭ edificiŭ póte cea maĭ frumósă podóbă. Multe din monumentele antice ce farmecă ochiul, și sunt privite ca un capo-d'operă, fără îndoială ar deveni o lucrare de rînd, dacă ni s'ar înfățișa sub întîia lor închipuire; din potrivă multe din clădirile de astădĭ, cărora mulțimea nu le dă nicĭ o atențiune, se vor arăta într'o di opere de multă valóre, cînd vremea le va distruge întru cît-va și le va acoperi de un strat de culóre. Atuncĭ compositia se va prezinta maĭ simplă, detaliile maĭ puternice, studiul maĭ desăvîrșit; defectele vor scădea saŭ vor dispare și lucrarea criticată adĭ va ajunge lucrarea admirată în viitor".

Acum zece anĭ de zile, un simpatic membru al parlamentuluĭ viziteză curtea de Argeș ; întors în Bucureștĭ scrie cîte-va pagine în care dă seamă de lucrarea d-luĭ Lecomte ; pe lîngă laudele ce i se aduc, găsim destăinuirĭ ce țintuesc pe omul, căruia i-aŭ fost încredințate spre restaurare cele maĭ mărețe clădirĭ din țară.

Reproducem una din acele pagine :

„Biserica are configurațiunea cruceĭ bizantine și presintă aspectul uneĭ clădirĭ cu totul nouă, acésta mulțămită vopseleĭ cenușiĭ cu care restauratorul a avut grijă să smîngălésca păreții — procedeu ce a făcut să dispară urmele vechimeĭ sale.

E o crimă de les-archaism, o barbarie ar fi zis răposatul Boleac și ar fi avut dreptate.

A se despoia o clădire de vestmîntul eĭ natural, cu care a fost îmbrăcat de veacurĭ, este acelaș lucru cu a'ĭ sustrage autenticitatea, furînduĭ titlurile. Este un lucru identic, cu a schimba bătrînețea în tinerețe, intervertind ordinea perfectă a naturiĭ.

Am vĕzut în alte țărĭ o sumă de monumente religióse, dintre carĭ unele în restaurațiune continuă de zecimĭ de anĭ, cum de pildă : St. Stefan din Viena, Catedrala din Colonia, Nôtre-Dame din Paris și atîtea alte clădirĭ bătrîne, pentru a căror restaurare nu s'aŭ întrebuințat mijlóce disperate asemenea asteĭ batjocoritóre vopselĭ cenușiĭ, care alteréză chiar coloritul natural al petreĭ. Din contra, aiurea s'a ținut cu sfințenia să se copieze ideia intimă a creatoruluĭ lucrăriĭ, imprimînd monumentuluĭ pecetea veacurilor...."

Vorbind de *cantarul* din fața bisericeĭ, autorul esclamă :

„Dințiĭ de oțel iaŭ răpit vechiul vestmînt; astă-zĭ micul monument are înfățișarea uneĭ clădirĭ nouă. Un fapt ireparabil!"

De ce, fără milă, saŭ rĕzuit sculpturile și la biserica luĭ Vasile Lupu, ca și la aceia a luĭ Neagoe ?

De ce nu s'a lăsat la locul eĭ mantia bătrînă, cu care eraŭ îmbrăcate de vremurĭ ambele clădirĭ ?

Domniĭ Orĕscu, Odobescu, Berendeiu aŭ spus'o limpede în raportul d-lor din 1874 : „Din norocire, biserica episcopală de la Curtea de Argeș, n'a fost așa rĕŭ încercată, ca alte capete d'operă architectonice de prin alte țărĭ și este chiar un fapt demn de mirare cum acéstă clădire s'a păstrat pînă acum așa de solidă, în cele maĭ multe părțĭ ale eĭ, cum chiar ***minuțiósele ornamente sculpturale aŭ conservat frageda lor perfecțiune sub injuriile restimpilor.***"

De unde și-a luat d. Lecomte dreptul de a mutila vechile nóstre clădirĭ ? Cine ia dat voiă ?

Ce fel ? Nicĭ un control nu maĭ există în țara nóstră, fața cu barbariile fără seamăn ce se comit ?

Și nu se găsește nimenĭ, ca să pună stréjă desfrîuluĭ ce s'a întins de atîția anĭ de zile ! Pe cine cade rĕspunderea ? Cerem lumină acolo unde nu e de cît întuneric ?

„Sunt fericit— zice Beulé— cînd vĕd, că se scapă de ruină clădirĭ, ce recomandă veacurĭ de amintirĭ, cu condițiune ca *restaurările să fie discrete*. Un popor trebue să aibă cultul trecutuluĭ sĕŭ, chiar cînd acest trecut ar fi departe de perfecțiune ; o piatră devine sfîntă, pe dată ce ea pórtă un caracter de artă, orĭ-cît de necomplect ar fi acest caracter."

Chiar un om de talia luĭ Mansard nu a găsit grațiă în veacul nostru. D. de Lacombe, vorbind de Castelul de la Saint-Germain și de crudele încercărĭ prin care a trecut astă clădire falnică din vremea luĭ Francisc I, nu se sfiește a declara :

„Structura originară a edificiuluĭ a dispărut sub stofa cu care a îmbrăcat'o Mansard.....El a avut ciudata ideiă de a ridica un cat d'asupra acoperișuluĭ capeleĭ..... Adevĕrat desastru !"

* * *

Cînd architecțiĭ romînĭ aŭ intrat în luptă, pe de o parte, ca sĕ desvĕlue modul barbar întrebuințat la restaurările ce se practică în țară, iar pe de alta, ca sĕ țină piept orĭ căreĭ loviturĭ și orĭ de unde ar veni, de acésta fie bine încredințațĭ ceĭ ce ne citesc, că aŭ fost tare pregătițĭ.

Nimic, absolut nimic nu va fi în stare sĕ ne abată ; nimic, absolut nimic, nu ne va împedica de a ne face datoria și de a merge pînă în pînzele albe. Spedele ce ne-am făurit sunt bine oțelite, muschiĭ sunt tinerĭ și victoria..... Victoria va fi cu noĭ.

Ar fi o crimă pentru cel ce trebue sĕ susțină, sĕ pledeze cauza clădirilor din trecut și atuncea cînd simte că dreptatea e în partea luĭ, să părăsésca cîmpul de rĕsboiŭ.

Acusațiunĭ perfide nu am adresat nimănuĭ, noĭ întórcem cuvintele celor ce fac întrebuințare de dînsele.

Oamenĭ marĭ aĭ dileĭ ! Oare ne credețĭ în stare, că ne am pierde vremea ca să stăm de vorbă ; să discutăm pentru plăcerea de a discuta !

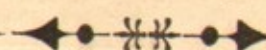
Credețĭ că dacă monumentele nóstre „întemeiate de străbunĭ dupĕ marĭ evenimente politice" cum zicea bătrânul Assaky, clădirile ce sunt fala a tot ce avem maĭ de preț în țară, ar fi date pe mâinĭ capabile, inteligente, integre, am avea îndrăsneala sĕ zicem un singur cuvênt. Nu ! Incredințați-vĕ de acésta ! Adĭ domnește vandalismul și risipa ! O zicem din adîncul conștiințeĭ nóstre !

Intrațĭ în luptă de atîta vreme, putem asigura pe aceĭ ce póte ne păstréză cel maĭ mic interes, că nu am avut ca țintă de cît aceste frumóse și bărbăteștĭ cuvinte ale luĭ Tolstoi :

„Nimic din cea-ce trebue dobîndit nu se cîștigă fără muncă, fără frămîntarĭ. Numaĭ isbînda cu sudori aduce bucuria, aduce adevĕratul triumf".

Dar.... nu am sfîrșit.

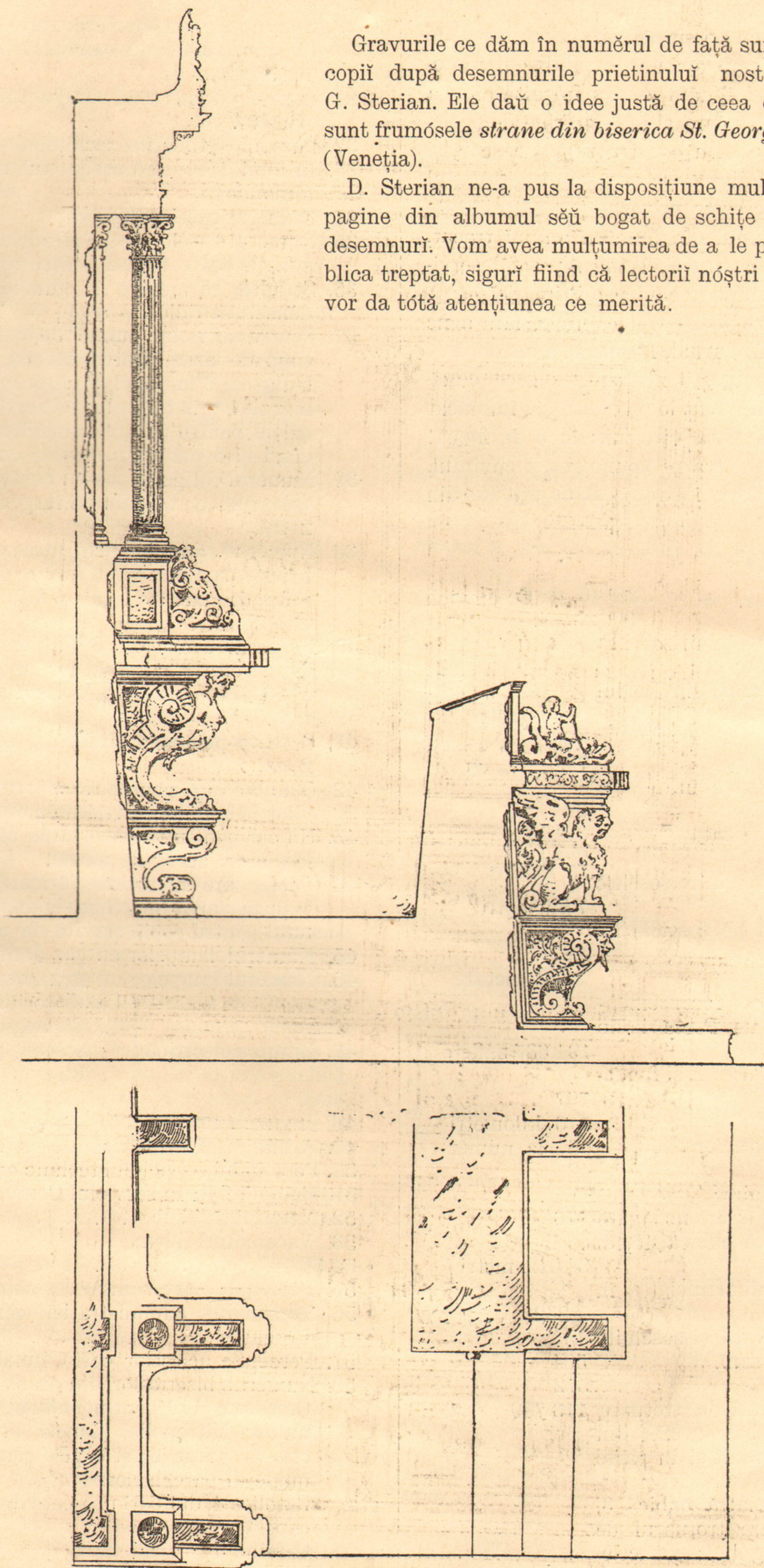
STEFAN CIOCARLAN.

PAGINE DE CĂLĂTORIE

Gravurile ce dăm în numěrul de față sunt copiĭ după desemnurile prietinuluĭ nostru G. Sterian. Ele daŭ o idee justă de ceea ce sunt frumósele *strane din biserica St. George* (Veneția).

D. Sterian ne-a pus la dispozițiune multe pagine din albumul sěŭ bogat de schițe și desemnurĭ. Vom avea mulțumirea de a le publica treptat, sigurĭ fiind că lectoriĭ nóștri le vor da tótă atențiunea ce merită.

BUCUREȘTII

In ultima „Dare de seamă a administrațieĭ comuneĭ Bucureștĭ" găsim cîte-va date, ce credem că pot interesa pe lectoriĭ noștri, de aceea le dăm loc în colónele *Analelor.*

„Darea de seamă" debută cu un șir de cifre în care se vede maĭ cu seamă mijlócele de care dispune capitala; îl reproducem în totul. Acestuĭ tabel îĭ dăm ca urmare alte cîte-va rînduri, privitóre la scólele primare și judecătoriile de ocóle. In 1890 comuna a cheltuit pentru construcțiunĭ de scóle și mobilier cifra de 1.600.000, adică 10 la sută din împrumutul de 16.000.000 efectuat. In ceea-ce privește judecătoriile de ocóle, noĭ am publicat, într'unul din numeriĭ anuluĭ trecut, planul tip datorit amicululĭ nostru G. Mandrea, șeful serviciuluĭ clădirilor din administrația technică a Primărieĭ.

Pentru azĭ lăsăm să urmeze aceste treĭ capitole, fără a ne întinde în multe comentariĭ. In curînd, făgăduim a întreprinde cîte-va studiĭ concernînd Bucureștiĭ noștriĭ. De zece cincĭspre-zece anĭ multe prefacerĭ aŭ avut loc și orașul s'a îmbrăcat cu o haină nouă; cu tóte acestea cîte sunt încă de făcut! Credem că e de datoria nóstră de a ne spune și noĭ cuvîntul, fără a pretinde însă, ca cele ce înșirăm, să fie urmate din punct în punct......

***

1. Longitudine . . . . 26° 46. de Greenwich
2. Latitudine . . . . 44° 25. N.
3. Altitudinea d'asupra nivelului Mărei Negre:
   în dreptul clopotnițeĭ marĭ din Dealul Mitropolieĭ . . . . 86.6 metri
   la piața Teatruluĭ . . . . 82.2 „
   la peronul gărei de Nord . . . . 76.5 „ și
   la terenul școleĭ de agricultură de la Herestreŭ. . . . . 93 „
4. Temperatura cea maĭ ridicată . . . . 37°,2 C.
5. Idem cea maĭ scădută . . . . . 22°,4 C.
6. Diametrul orașuluĭ, cotat între șoselele încunjurătóre . . . . 7 kilometri
7. Periferia orașuluĭ luată pe șoselele încunjurătóre . . . . 28 „
8. Suprafața orașuluĭ . . . . 3000 hectare
9. Numĕrul populațieĭ, după recensĕmentul din urmă, făcut de Primărie în anul 1889. . . . . 194.633 suflete
10. Numĕrul stradelor, stradelelor și fundăturilor din oraș 797
11. Lungimea stradelor . . . . 416 kilometri
12. Strade pavate în întregul lor . . . . 564 la numĕr
13. Strade șoseluite . . . . 42 „
14. Strade pavate și șoseluite 15
15. Strade, stradele și fundăturĭ nepavate 176
16. Strade pavate cu piatră cubică 46, în lungime de . . . . 34.012 metri
17. Strade pavate cu bazalt artificial 9, în lungime de . . . . 1.232 „
18. Strade pavate cu bolovanĭ și șoseluite 15
19. Strade pavate cu bolovanĭ. 504
20. Strade carĭ aŭ trotuare 572
21. Numĕrul metrilor pătrațĭ de trotuare 113.799
22. Strade cu trotuare de basalt 220, din carĭ 18 în parte cu basalt și în parte cu bolovanĭ.
23. Strade cu trotuare de piatră cubică 3, din carĭ numaĭ una are trotuarul de piatră cubică în întregul eĭ; iar cele-l'alte 2 sunt cu lespedĭ și cu piatră cubică.
24. Strade cu trotuare de lespedĭ 15
25. Strade cu trotuare de asfalt 9
26. Strade cu dale de ciment. 3
27. Din cele enumerate maĭ sus, s'aŭ pavat în cursul anuluĭ 1890:
   26 strade cu bolovanĭ în lungime de . 5.662 metri
   S'aŭ făcut trotuare de basalt pe 72 strade, în lungime de . . . . 23 734 „
   și cu bolovanĭ pe 26 strade în lungime de 18.160 „
28. Strade canalisate 157
29. Lungimea canalelor esecutate . . . . 65.528 metri
30. In anul 1890 s'aŭ canalisat 59 strade în lungime de . . . . 17.528 metri
31. Strade pe carĭ s'aŭ așeḑat tuburĭ pentru apă. 273
32. Lungimea tuburilor așeḑate . . . . 149.248 metri
33. In anul 1890 s'aŭ așeḑat tuburĭ în lungime de . . . . 1.615 „
34. Numĕrul caselor din oraș 17.313
35. Numĕrul caselor de pe stradele pe unde sunt așeḑate tuburĭ pentru apă . . . 8,804
36. Stradele se mătură și gunóiele de pe dênsele se ridică în regie,
37. Pentru serviciul public de curățire în timp de iarnă, pentru zăpadă, sunt 42 cotige și 6 furgóne, aĭ căror caĭ, în numĕr de 54, în timpul vereĭ servesc la sacalele pentru udatul stradelor, cuprinḑênd și 6 măturĭ mecanice cu 6 caĭ.
38. Numĕrul cotigelor pentru curățirea stradelor: 24 cu 24 caĭ și 8 furgóne cu cîte 2 caĭ.
39. Numĕrul căruțelor pentru serviciul gunóielor particulare: 38 servite de 38 caĭ, 8 furgóne cu cîte 1 cal și 2 furgóne cu cîte 2 caĭ.
40. Numĕrul sacalelor: 6 de lemn și 8 de fer cu cîte 1 cal, 3 de fer cu cîte 2 caĭ și 5 turbine pentru stropit cu cîte 2 caĭ total. 22
41. O etuvă pentru desinfectat, servită de 2 caĭ.
42. O ambulanță pentru transportul bolnavilor la spitale, servită de 2 caĭ.
43. Un car pentru transportarea cadavrelor la morgă, servit de un cal.
44. Doue care mortuare (dricurĭ) pentru transportarea morților sĕracĭ, din carĭ unul pentru copiĭ, servite de un cal.
45. Numĕrul lampelor cu gaz aeriform . . 4199
46. Numĕrul lampelor cu gaz petroleu . . 3.207
47. Lumina electrică:
   La abatoriŭ. . . . 186 lampe
   „ Cișmegiu . . . 20 „
   „ șoseaua Kisselef 30 „
   „ Bulevard . . 20 „
   „ piața teatruluĭ 2 marĭ
48. IngineriĭPrimărieĭ în serviciul technic 28
49. Arhitecțĭ aĭ Primărieĭ 5
50. Personalul serviciuluĭ technic costă anual 833.260 leĭ
51. Medicĭ aflațĭ în serviciul Comuneĭ . . 9
52. Veterinarĭ idem 4
53. Vaccinatorĭ idem. 6
54. Móșe idem 6
55. Personalul serv. sanitar costă anual . . 163.440 leĭ
56. Personalul administrațieĭ centrale a Primărieĭ. . . . . 391.740 „
57. Percepția acciselor costă anual . . . 344.700 „
58. Numĕrul bisericelor din oraș, 138 din carĭ:
   Ortodoxe 119 coprinḑêndu-se în acest numĕr Mitropolia, Capela bulgară și cîte-va paraclise și capele comptate în numĕrul parochielor.
   Catolice 4, din carĭ una catedrală și una capelă.
   Calvine 1
   Luterane 1.
   Armene 1.
   Israelite 12. din carĭ un templu.
59. Cimitire 12, din carĭ 16 ortodoxe, catolic, 1 luteran, 1 calvin, 1 armean și 2 israelite.

60. Numĕrul contribuabililor 23 795
61. Theatre 1 și 5 sălĭ ce servă pentru representațiĭ teatrale; Atheneurĭ 2 și circurĭ 1.
62. Venitul total al Comuneĭ, anual leĭ. . 9.641,425.35
Cheltuelĭ, leĭ. 9.641.425,35
63. Averea imobiliară a Comuneĭ, după inventarul format în anul 1890, este de leĭ 72.998.969
Pavage. leĭ . . . . 19.476.392—
Avere mobiliară, leĭ . . . . 1.020.904,—
64. Datoria publică a comuneĭ, leĭ. . . . 68.555.878,59
65 Anuitate anuală leĭ 3.679.900,96
66. Venitul orașuluĭ Viena 42 672.920
67. Cheltuelele 42.672.920
68. Intinderea orașuluĭ Viena . . . . . 5.540 hectare
69. Venitul orașuluĭ Paris . , ... 260.000.000
70 Cheltuelele 260.000.000
71. Intinderea orașuluĭ Paris . . . . . 7.800 hectare
72. Valórea proprietăților din Paris . . 15 miliarde
73 Valórea proprietăților din Bucurescĭ . 700 milióne

Date istorice

Budgetul Comuneĭ pe anul 1832 era:	Veniturĭ leĭ	noĭ	218.641
	Cheltuelĭ „	„	194.814
Idem „ „ „ 1859 „	Veniturĭ „	„	474.268
	Cheltuelĭ „	„	445.730
Idem „ „ „ 1866 „	Veniturĭ „	„	2.652 431
	Cheltuelĭ „	„	2.428.987
Idem „ „ 1890—91 este:	Veniturĭ „	„	9.641.425.35
	Cheltuelĭ „	„	9.641.425.35

* * *

ȘCOALELE PRIMARE

Sunt îndestul de cunoscute, din dările de sémă precedente silințele ce 'șĭ a dat și cheltuelile însemnate ce'șĭ a impus autoritatea comunală în interesul propășireĭ instrucțiuneĭ primare, înzestrînd șcólele cu localurĭ nouĭ, cu mobilier sistematic și cu diferite aparate școlare.

Maĭ cu osebire în anul 1890 sacrificiele ce a făcut Comuna în acest scop. a fost cu totul estraordinare, în cît, cu drept cuvênt, ne putem fălì astădĭ că am putut realiza, aprópe pe deplin, dorința atît de mult urmărită de Primărie de a avea localurĭ propriĭ pentru școlĭ, pe deplin încăpĕtóre și în condițiunile reclamate de higienă și salubritate publică.

Pentru ajungerea acestuĭ țel, s'a prevĕḍut în repartițiunea ultimuluĭ împrumut municipal, aprobată de corpurile legiuitoare o sumă de 1.440.000 leĭ pentru construcțiunĭ din noŭ de localurĭ școlare pe locurile ce s'aŭ determinat de Comună; s'aŭ pregătit din vreme, prin serviciul technic, planurile necesare păstrîndu-se în general tot tipul șcólelor clădite în anul trecut și s'a dat în întreprindere, prin licitațiune publică, construcțiunea a 21 localurĭ de școlĭ, carĭ tóte, afară de două, s'aŭ și terminat în luna Octombrie 1890, instalîndu-se în ele școlele primare de băețĭ și fete pentru carĭ aŭ fost destinate.

Localitățile unde s'aŭ înființat aceste 21 clădirĭ și prețurile cît costă pe Comună fie-care local, după devizele respective, sunt următoarele:

1. Loc. din str. Viitorul colț cu Sălcuța costă leĭ 79.486
2. Localul de la biserica Popa Rusu costă „ 76.677
3. Localul din strada Parfumul. . . . . „ 76 677
4. Localul de la biserica Sf. Ion Moșĭ. . . „ 79.486
5. Localul de la biserica Popa Nan, . . „ 79.486
6. Idem idem Sf. Visarion, ... „ 76.677
7. Idem din strada Francmason, ... „ 76.677
8. Idem de la biserica Sf. Elefterie . . . „ 79,486
9. Idem idem Sf. Vinerĭ nouă. . . . . „ 63.427
10. Idem după Bulevardul Municipal . . . „ 79.486
11. Idem din strada Tăbăcarĭ . . . . . „ 79.486
12. Idem din piața Cuza Vodă . . . . „ 68.189
13. Idem din curtea bisericeĭ S-ta Troiță, . „ 79.486
14. Idem idem Precupețiĭ Nouĭ . . . . . „ 76.677
15. Localul din strada Emigratul, pentru școlă froebeliană, ... „ 38.298
16. Idem idem Foișorul idem. . . . . . „ 38.298
17. Idem de la biserica Oborul Noŭ idem . „ 38.298
18. Idem idem Bărbătescu Vechiu idem . „ 38.298
19. Localul de băețĭ și fete din fața bisericeĭ S-ta Vinerĭ Herasca. 209 066
20. Idem de băețĭ din strada S-țiĭ Apostolĭ, cu sală pentru expozițiĭ de obiecte didactice și pentru întrunirĭ publice. 90.000
21. Localul din strada Mihaĭ-Vodă (fosta casa Romanescu) care s'a transformat în clădire sistematică de șcólă, costînd acéstă transformare, leĭ. 17,672

Dacă la aceste 21 localurĭ adăogăm pe cele 18 construite în aniĭ trecuțĭ, după cum se arată în dările de seamă precedente, avem un total de 39 clădirĭ sistematice de școlĭ de carĭ dispune Comuna. In 8 din acestea sunt instalate cîte două școle și anume una de băețĭ și alta de fete, iar în cele alte localurĭ se află numaĭ cîte o școlă.

Pentru ca școlile instalate în nouile localurĭ să fie bine condiționate, Primăria le a înzestrat pe tóte cu mobilier nou, după cele maĭ bune sisteme de mobilier școlar ale distinsuluĭ profesor Löschner din Praga, întocmaĭ ca mobilierul făcut în anul expirat pentru localurile de școlĭ construite atuncĭ. Acest mobilier a costat pe Comună suma de leĭ 75.639 în total, pentru cele 21 localurĭ

Din cele arĕtate pînă aci, se póte vedea că Comuna a cheltuit în acest an (1890), numaĭ pentru construcțiunĭ de localurĭ și pentru înființare de mobilier, însemnata sumă de 1.600.000 leĭ aproximativ, care s'a acoperit, după cum am arătat, din budgetul extraordinar al ultimuluĭ împrumut municipal și din fondul lăsat de generalul Adrian.

* * *

JUDECĂTORIILE DE OCOALE

Intre cheltuelile obligatoriĭ pe carĭ legea comunală le pune în sarcina Comuneĭ, sunt și acelea pentru chiriĭ și reparațiunile localurilor judecătoriilor de ocóle, precum și cumpĕrarea și întreținerea mobilieruluĭ.

După legea organică a judecătoriilor de ocóle, funcționéză în Capitală cincĭ judecătoriĭ, adică cîte una în fie-care colóre. Acestea se aflaŭ pînă acum instalate în localurĭ particulare, carĭ nu se puteu găsi în destul de spațióse și propriĭ pentru a satisface cerințelor unor asemenea instanțe judiciare.— Autoritatea comunală, pentru a remedia acesteĭ stărĭ de lucrurĭ și spre a scuti casa Comuneĭ de a plăti chiriĭ însemnate pentru niște localurĭ adesea impropriĭ, a hotărît a construi localurĭ propriĭ pentru fie-care din judecătoriĭ. Conform acesteĭ decisiunĭ, aprobată de consiliŭ, planurĭ tip s'aŭ întocmit de serviciul tecnic al Primărieĭ și s'aŭ supus aprobăreĭ Ministeruluĭ, apoĭ s'a dat in întreprindere prin licitațiune publică construcțiunea a cincĭ localurĭ în părțile centrale ale culorilor orașuluĭ pe cît a fost posibil și anume: judecătoria ocoluluĭ I (roșu) pe locul Comuneĭ de lîngă Stabilimentul hidraulic de la Mihaiŭ Vodă; judecătoria ocoluluĭ II-a (galben) pe locul Comuneĭ de lîngă școla comunală de la Clemența; judecătoria din ocolul III-a (verde) pe locul Comuneĭ de lîngă școla de băețĭ de la Sf. Ștefan (Cuibu cu barză); judecătoria ocoluluĭ IV-a (albastru) pe piațeta de la Sf-ta Ecaterina; și judecătoria ocoluluĭ V-a (negru) pe locul din strada Parfumuluĭ, cumpărat de la Societatea de bazalt artificial.

Pentru judecătoria ocoluluĭ I hotărîndu-se a se face o clădire maĭ frumósă, cea maĭ centrală, administrațiunea, cu aprobarea consiliuluĭ, a dat în întreprindere executarea eĭ Societățeĭ de bazalt artificial, care a avut buna voință, cu óre carĭ sacrificiĭ din parte'ĭ, a se angaja să facă acéstă construcțiune întocmaĭ după planul elaborat de serviciu tecnic al Primărieĭ în ceea ce privește distribuțiunea, făcĕnd însă la exterior o lucrare de artă în cărămidă aparentă colorată.— Acest local costă pe Comună suma de peste 53.400 leĭ; cele alte patru localurĭ de judecătoriĭ costă în total 192.240 leĭ, socotit a 48.060 leĭ fie-care.

SPITALELE CU SALE ROTUNDE

In ultima făscióră a *Enciclopedieĭ de architectură* publicată sub direcțiunea cunoscutuluĭ publicist Planat, L. Borne în articolul *Spitale*, se mărginește la rubrica *Sale circulare* în aceste cîte-va rîndurĭ :

„Intr'unele spitale strĕine și maĭ cu sémă la Anvers, s'a adoptat forma circulară pentru salele bolnavilor ; *astă formă este avantagiósă pentru ventilațiune*, ea însă nu se póte adopta de cît pentru camere micĭ, căcĭ la cifra de 10—12 bolnavĭ, paturile se apropiă prea mult unele de altele, dacă se ține în sémă distribuția de 10 metre patrate de fie-ce pat. In adevĕr, suprafața cerculuĭ se mărește cu mult maĭ repede de cît perimetrul luĭ. De óre-ce însă construcțiile pe plan circular costă destul de scump, acest sistem presintă puțin interes, în afară *póte* pentru salele de izolare". Atît și nimic maĭ mult.

Și cu tóte acestea în Englitera, în Statele-Unite, în Belgia, forma rotundă dată salelor de spitale a găsit partisanĭ și încă partisanĭ convinșĭ. Putem cita pe dr. Iohn Marshall, Sir Andrews Clarke, Gordon Smith, Hall, Beekelmanns, dr. Pantaleone, dr. Kenna, etc. Deosebit de noul spital din Anvers, tipul unor asemenea lucrărĭ, există un numĕr însemnat de edificiĭ sanitare unde este adoptată sistema circulară.

D-niĭ Mülhkhe și Normand ne citéză : Spitalul maladiilor de cancer din New-York, Great Northern central Hospital din Londra, spitalul Mileer-Memorial din Greenwich, spitalele de la Spalding, Bromsgrowe, Shrewsbury, Hastings, Hampsbad, Burnley în Lancashire; în fine de curînd forma rotundă a fost adoptată pentru lazaretele militare din Seaforth, Milton și spitalul cel mare din Malta.

Spitalul din Anvers coprinde opt paviliốne circulare, cu cîte 20 paturĭ fie-care, spitalele din Greenwich, New-York, Burnley, Hastings, aŭ numaĭ cîte zece.

*
* *

Dr. Mouat și architectul Saxon Snell aŭ publicat în 1883 o importantă scriere asupra Spitalelor. In Revista d-luĭ Daly, regretatul Lavezarri, constructorul „admirabiluluĭ" stabiliment de la Berck-sur-Mer, în recensiunea conștiințiósă ce face, dînd o schiță a *Spitaluluĭ din Anvers* se exprimă astfel :

„Spitalul civil din Anvers oferă o disposițiune cu totul nouă. Salele cu cîte 20 paturĭ fie-care, sunt rotunde și aŭ 15 metre de diametru. Clădirile aŭ douĕ caturĭ și închipuesc turnurĭ dispuse pe perimetrul unuĭ octogon lungăreț, determinat de o galerie ce le pune în legătură ; și în mijloc sunt așezate serviciile generale. Spitalul conține 380 paturĭ, reviind fie-care 6.900 leĭ. O deosebită îngrijire s'a adus în construirea luĭ." Și ca încheere: „Ce profit se va putea trage din astă disposițiune circulară a salelor? Iată ceea-ce ne va spune un viitor apropiat."

Chabat, înainte de a se pronunța contra clădirilor marĭ și cu mulțĭ bolnavĭ pentru spitale, se întrébă, care póte fi dintr'un punct de vedere general, disposițiunea cea maĭ bună de dat astor edificiĭ, menite a alina suferințele și ne înșiră tóte sistemele întrebuințate :

Salele dispuse împrejurul uneĭ curțĭ centrale, sale ce aŭ avantagiul ca supraveghere și înlesnire de serviciŭ, dar prezintă și greutățĭ marĭ, de óre-ce primenirea aeruluĭ nu e facilă și o parte din curțĭ chiar lipsite de sóre. Orĭ-care ar fi forma, pătrată, drept-unghiulară saŭ în cruce, inconvenientele sunt aceleașĭ.

Maĭ departe autorul crede rațională întru cît-va forma în H dată spitaluluĭ de marină din Rochefort, formă ce s'a imitat și la noĭ în cîte-va construcțiunĭ similare. Sistema paviliónelor izolate, al căruĭ tip a fost dat de Labrouste în spitalul Lariboisière, paviliốne legate între dînsele prin portice, a fost găsită bună multă vreme, ea însă presintă astădĭ destule inconveniente.

Infirmeria de la Blackburn din Englitera se baséză tot pe sistemul paviliónelor izolate, nu însă grămădite împrejurul uneĭ curțĭ, ci înșirate pe un coridor, ce se întind în tótă lungimea clădiriĭ și alternînd pe drépta și pe stînga. Fie care pavilion nu conține de cît opt paturĭ, condițiune higienică de întîiul ordin.

Tóte formele sunt criticate la rîndul lor, nicĭ o mențiune însă nu se face de disposițiunea rătundă.

Mülhkhe pune înainte următórele avantagiĭ date de promotoriĭ acestuĭ gen de spitale :

1) Forma circulară din punctul de vedere al întindereĭ ziduluĭ exterior dă cea maĭ mare suprafață și maĭ mult aer.

2) Lumina pătrunde în abundență din tóte părțile în salele rătunde. Sórele bate în odaie la orĭ ce oră a dileĭ printr'una din ferestre. Decĭ numaĭ e de trebuință să ne preocupe orientarea clădirilor.

3) Acțiunea vîntuluĭ asupra uneĭ sălĭ circulare este independinte de direcția luĭ, ceva maĭ mult chiar, aerul esterior mătură zidul saleĭ, urmînd un curent circular, cea-ce alungă aerul viciat din cameră. Cînd se deschide o feréstră nu e curent de aer, ci un curent rotund ce se stabilește de-alungul ziduluĭ. Disposițiunea asta prin urmare procură o ventilare naturală și puternică.

4) Incălzitul este maĭ eftin și tot de odată maĭ forte de cît într'o sală lungă și dreptunghiulară, formă ce pricinuește o perdere maĭ mare de căldură și cere îmulțirea aparatelor de încălzit. Aceleașĭ observațiunĭ se aplică la luminatul nopturn al saleĭ.

5) Lipsa orĭ căruĭ unghiŭ în cameră împedică depunerea prafuluĭ.

6) Spațiul remas liber în centru înlesnește supravegherea și îngrijirile. Interiorul oferă un caracter intim; toțĭ bolnaviĭ bucurîndu-se de acelaș grad de căldură, de óre-ce soba ce e în mijlocul camereĭ, trimite fie-căruia aceiașĭ temperatură.

7) Nu se pot găsi pretutindenĭ terenurĭ cerînd condițiile de orientare, etc.

Spitalul cu plan circular permite întrebuințarea terenurilor celor maĭ neregulate fără a fi trebuință să ne preocupăm de orientare.

D. Normand unul din susținătoriĭ camerelor rotunde, într'unul din studiele sale, pune față în față următórele cifre semnificative :

	Dimensiunĭ	Desfășurarea zidurilor
Sală circulară de 20 paturĭ	d = 18.30 m.	57.50
Sală rectangulară de 20 paturĭ	24 × 8	64.00

	Distanța din axă în axă a paturilor	Suprafața pe m²
Circulară	2.62 m.	12.09
Rectangulară	2.40	9.60

	Cantitatea de aer pentru un pat
Circulară	54. m³30
Rectangulară	43.20

*
* *

Patru sunt la noĭ administrațiile ce dispun de mijlóce și le incumbă datoria de a pune în aplicare sisteme ce în alte țărĭ sunt bine vĕdute, bine studiate :

1) Serviciul sanitar de pe lîngă ministerul de Interne;
2) Eforia sfîntuluĭ Spiridon din Iașĭ;
3) Eforia Spitalelor civile;
4) Eforia așezămintelor Brîncoveneștĭ.

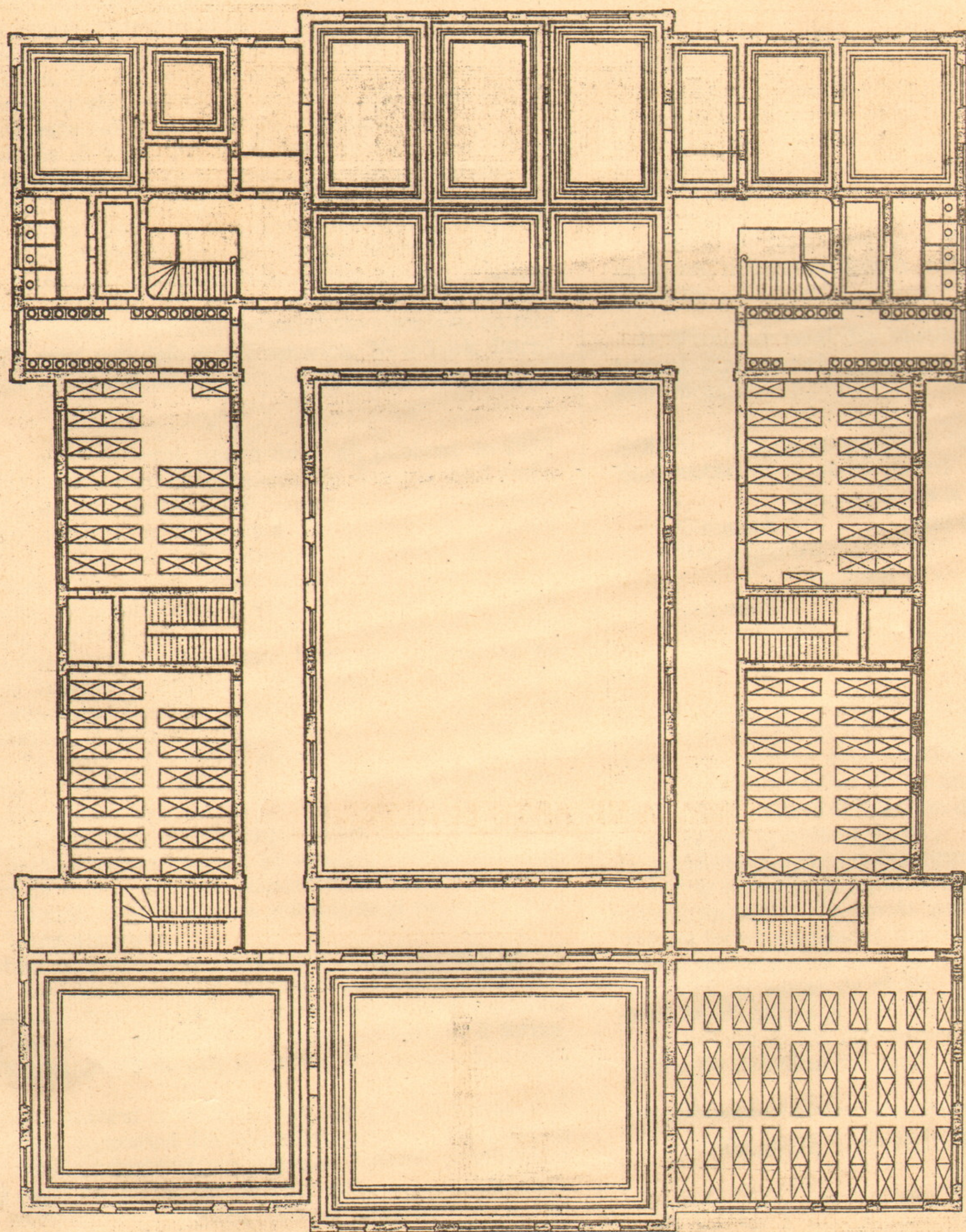
Lor le atragem atențiunea asupra formelor circulare pentru sălele spitalelor. In trécăt putem spune, că ideia unor asemenea forme s'a născut din împrejurarea, că Panteonul din Roma, ce se știe că nu e de cît o vastă sală rătundă, a servit odinióră ca spital de rănițĭ. Operațiunile reușiaŭ mult maĭ bine de cît aiurea și bolnaviĭ se vindecaŭ acolo maĭ repede.

Și noĭ am putea face încercare, maĭ întîiŭ cu un singur pavilion de 10 paturĭ cel mult.

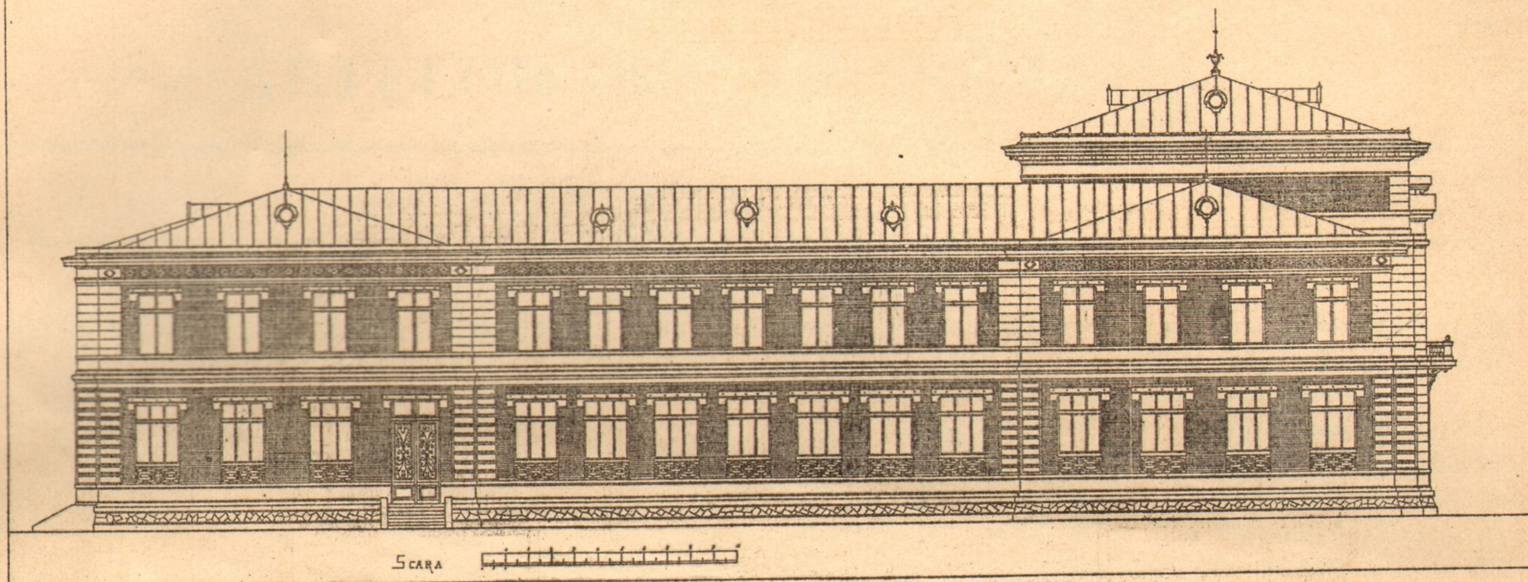
STEFAN CIOCARLAN

SCOALA DE ARTE SI MESERII

PLANUL CATULUI DE SUS ·

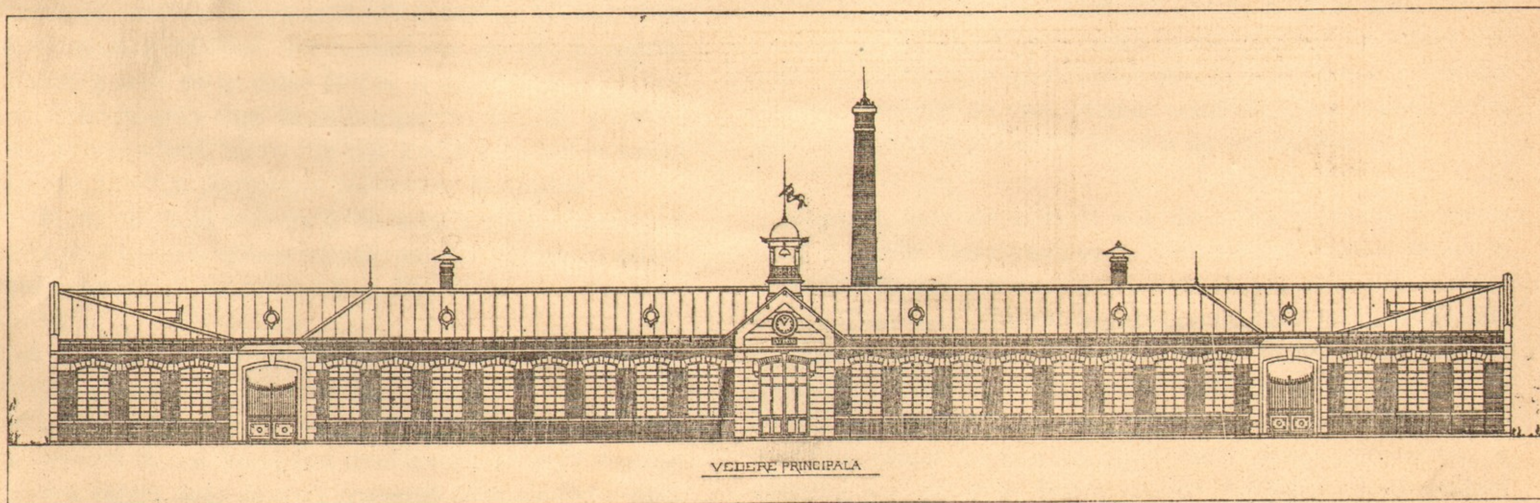

SCARA

SCOALA DE ARTE SI MESERII

ATELIERE

Scara